

T.C.
İstanbul Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Finansman Anabilim Dalı İşletme Bilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

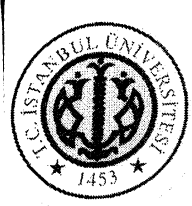
BANKACILIKTA KRİTİK BAŞARI FAKTÖRLERİ VE TÜRKİYE UYGULAMASI

TAYLAN KIRAN

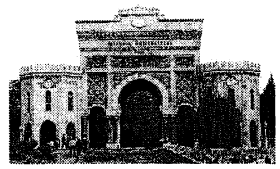
2501040026

TEZ DANIŞMANI
DOÇ. DR. MURAT KIYILAR
“Düzeltilmiş Tez”

İSTANBUL 2010

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAYI

Enstitümüz **FİNANS** Bilim Dalında **2501040026** numaralı **TAYLAN KIRAN**'ın hazırladığı **“BANKACILIKTA KRİTİK BAŞARI FAKTÖRLERİ VE TÜRKİYE UYGULAMASI”** konulu **YÜKSEK LİSANS / DOKTORA-TEZİ** ile ilgili **TEZ SAVUNMA SINAVI**, Lisansüstü Öğretim Yönetmeliği'nin 15.Maddesi uyarınca **14.04.2010 Çarşamba** günü saat **14.00'te** yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin*Kabul*.....'ne* **OYBİRLİĞİ / OYÇOKLUĞUYLA** karar verilmiştir.

JÜRİ ÜYESİ	KANAATİ (2)	İMZA
PROF. DR. BELKIS SEVAL	<i>Kabul</i>	<i>Belkıs Seval</i>
PROF. DR. İHSAN ERSAN	<i>Kabul</i>	<i>İhsan Ersan</i>
DOÇ.DR.MURAT KIYILAR	<i>Kabul</i>	<i>Murat Kıyılar</i>
DOÇ.DR.AHMET KÖSE	<i>Kabul</i>	<i>Ahmet Köse</i>
DOÇ.DR.FATİH YILMAZ	<i>Kabul</i>	<i>Fatih Yılmaz</i>

DÜZELTME İLE İLGİLİ AÇIKLAMALAR

Sonuç kısmında yer alan istatistiki bilgilere dayalı varsayımlar ve varsayımlara dayalı yorumlar çıkarılarak, araştırma sonucu elde edilen veriler, istatistiki varsayım katılmadan çalışmanın sonuç kısmında yer almıştır.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	I
ÖZ.....	III
ABSTRACT	IV
ÖNSÖZ.....	V
TABLO LİSTESİ	VI
GRAFİK LİSTESİ.....	IX
KISALTMALAR	X
GİRİŞ	1
1. KRİTİK BAŞARI FAKTÖRLERİ YAKLAŞIMI VE BANKACILIK SEKTÖRÜ UYGULAMASI.....	2
1.1 KRİTİK BAŞARI FAKTÖRLERİ YAKLAŞIMI	2
1.2. BANKACILIK SEKTÖRÜ KRİTİK BAŞARI FAKTÖRLERİ DÜNYA UYGULAMASI : CSFI BANANA SKINS	4
2. TÜRKİYE’DE BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN KISATARIHÇESİ	9
2.1. 1923-1944 DÖNEMİ.....	9
2.2. 1944-1980 DÖNEMİ.....	10
2.3. 1980 SONRASİ VE FİNANSAL LİBERİZASYON.....	10
2.4. TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE KRİZİN NEDENLERİ	13
2.4.1 .MAKRO EKONOMİK SORUNLAR.....	13
2.4.2. MİKRO EKONOMİK SORUNLAR (BANKACILIK KESİMİ SORUNLARI).	17
2.4.2.1. Küçük Ölçekli ve Parçalı Piyasa Yapısı.....	18
2.4.2.2. Kamu Bankalarının Hakimiyeti ve Yüksek Görev Zararları.....	19
2.4.2.3. Bankaların Kamu Kesimini Finanse Eder Hale Gelmesi	21
2.4.2.4. Bankalarda Borçlanma ve Zayıf Düzenleme ve Denetleme	22
2.4.2 1994 KRİZİ	23
2.4.3 KASIM 2000 VE ŞUBAT 2001 KRİZLERİ	28
2.5 KRİZ SONRASİ TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE YENİDEN YAPILANDIRMA SÜRECİ.....	36
2.5.1. KAMU BANKALARININ YENİDEN YAPILANDIRILMASI	38
2.5.1.1. Kamu Bankalarının Finansal Yeniden Yapılandırılması	38
2.5.1.2. Kamu Bankaları Operasyonel Yeniden Yapılandırma.....	39
2.5.2. TMSF BANKALARININ YENİDEN YAPILANDIRILMASI.....	40
2.5.2.1. TMSF Bankalarının Finansal Açidan Yeniden Yapılandırılması	42

2.5.2.2. TMSF Bankalarının Operasyonel Açidan Yeniden Yapılandırılması.....	43
2.5.2.3. TMSF Bankalarında Varlık Yönetimi ve Takipteki Alacakların Tahsilatı ..	44
2.5.3. ÖZEL SEKTÖR BANKALARININ YENİDEN YAPILANDIRILMASI	45
2.5.4. BANKA GÖZETİM VE DENETİM YAPISININ GÜÇLENDİRİLMESİ.....	47
3. TOPLANAN VERİLERİN ANALİZİ	49
3.1. FİNANSAL YAPI.....	49
3.1.1 BATIK KREDİLER/TOPLAM KREDİLER.....	49
3.1.1.1 TÜRK TİCARET BANKASI (30.05.1997).....	49
3.1.1.2 BANK EKSPRES (25.10.1998).....	50
3.1.1.3 INTERBANK (07.01.1999)	51
3.1.1.4 EGE BANK (21.12.1999)	52
3.1.1.5 YAŞAR BANK (21.12.1999)	52
3.1.1.6 ESBANK (22.12.1999)	53
3.1.1.7 SÜMER BANK (22.12.1999)	54
3.1.1.8 YURT BANK.....	54
3.1.1.9 ETİ BANK (27.10.2000).....	55
3.1.1.10 BANK KAPİTAL (27.10.2000).....	56
3.1.1.11 DEMİR BANK (06.12.2000)	56
3.1.1.12 ULUSAL BANK (27.02.2001)	58
3.1.1.13 İKTİSAT BANKASI (15.03.2001)	58
3.1.1.14 SİTE BANK (09.07.2001)	59
3.1.1.15 TARIŞ BANK (09.07.2001)	60
3.1.1.16 BAYINDIR BANK (09.07.2001)	61
3.1.1.17 KENT BANK (09.07.2001)	62
3.1.1.18 EGS BANK (09.07.2001)	62
3.1.1.19 TOPRAK BANK (30.11.2001).....	63
3.1.1.20 PAMUK BANK (18.06.2002)	64
3.1.1.21 T. İMAR BANKASI (03.07.2003).....	65
3.1.2 SERMAYE YETERLİLİK ORANI.....	68
3.2. BANKACILIK SEKTÖRÜNDEKİ PAYI.....	71
3.3. ŞUBE SAYISI.....	75
3.4 FAALİYET SÜRESİ.....	79
SONUÇ	80
KAYNAKÇA	96

ÖZ

Kasım 2000 ve Şubat 2001'deki krizden sonra, Türkiye'nin gayrisafi milli hasılası %9,4 küçülmüştür. Kriz sırasında ve sonrasında 21 bankaya el konulmuştur. Bankacılık sisteminin , ülkenin ekonomik durumu ile doğrudan ilişkili olduğu çok açık bir şekilde ortaya çıkmıştır.

Bu tez Türkiye'de 1997-2003 arasında el konulan bankalara genel bakışı içermektedir. 1997-2003 arasında el konulan bankaların finansal yapıları (Batık Krediler/ Krediler, sermaye yeterlilik rasyosu, varlıklar/özsermaye), bankacılık sektöründeki payı, şube sayısı, faaliyet süresi incelenmiştir.

Ayrıca hükümet tarafından el konulmayan bankaların Aktif Karlılığı (Net Kar/Aktif Toplamı) ile şube sayısı, varaoluş süresi, sektördeki payı arasındaki ve net kar ile şube sayısı, faaliyet süresi, sektördeki payı arasındaki korelasyon incelenmiştir.

ABSTRACT

After the crisis of November 2000 and February 2001, Turkey's GNP got smaller by 9,4 %. During and just after the crisis 21 banks were seized by the state. The scene became more clear to everyone; banking system is directly related with country's economy.

This thesis involves general view of seized banks by state between 1997-2003. Financial structure (Bad Loans/Loans, Capital Adequacy Ratio, Net Foreign Assets/Equity), Share in the banking sector, Number of branches, Duration of existence of seized banks by state between 1997-2003 are examined.

And also correlation between Return on Assets (Net Profit/Total Average Assets) and Number of branch, duration of existence, share in the sector and correlation between net profit and Number of branch, duration of existence, share in the sector for commercial banks that are not seized by the state, are examined.

ÖNSÖZ

Kasım 2000 ve Şubat 2001'deki krizden sonra, Türkiye'nin gayrisafi milli hasılası %9,4 küçülmüştür. Kriz sırasında ve sonrasında 21 bankaya el konulmuştur. Bankacılık sisteminin , ülkenin ekonomik durumu ile doğrudan ilişkili olduğu çok açık bir şekilde ortaya çıkmıştır.

Bu tez Türkiye'de 1997-2003 arasında el konulan bankalara genel bakışı içermektedir. 1997-2003 arasında el konulan bankaların finansal yapıları (Batık Krediler/ Krediler, sermaye yeterlilik rasyosu, varlıklar/özsermaye), bankacılık sektöründeki payı, şube sayısı, faaliyet süresi incelenmiştir.

Ayrıca hükümet tarafından el konulmayan bankaların Aktif Karlılığı (Net Kar/Aktif Toplamı) ile şube sayısı, varaoluş süresi, sektördeki payı arasındaki ve net kar ile şube sayısı, faaliyet süresi, sektördeki payı arasındaki korelasyon incelenmiştir.

Çalışmanın hazırlanması sürecinde hiçbir zaman desteğini esirgemeyen tez danışmanım sayın Doç. Dr. Murat KIYILAR'a, çalışmanın içeriği ile ilgili benim ile sürekli fikir teatisinde bulunan ve çalışmamda önemli katkıları bulunan iş hayatımda hiçbir zaman yerini kimsenin dolduramayacağı eski yöneticim sayın Ebru Gül YILMAZ'a, her alanda bana benden daha çok inanan aileme, yaşamımın her anında sorgusuz sualsiz bana destek olan eşim Nilüfer'e teşekkür ederim.

TABLO LİSTESİ

Tablo 1:Pricewaterhouse Banana Skins 2000	6
Tablo 2:Kriz Dönemleri Türkiye'nin Seçilmiş Makro Ekonomik Göstergeleri	13
Tablo 3:Dış Borç Stoku Verileri	14
Tablo 4:Türkiye'de Kamu Kesimi Borçlanma Gereğinin Gelişimi	14
Tablo 5:Türkiye'de Reel Faiz Getirisi	15
Tablo 6:Türk Bankacılık Sektöründe Banka Sayısı (1995-2002)	19
Tablo 7:Bankaların Döviz Açık Pozisyonları	22
Tablo 8:Kriz Öncesi Göstergeler.....	24
Tablo 9:1994 Krizinde Bankacılık Kesimine İlişkin Bazı Rasyolar(%)	26
Tablo 10:2000 Yılı Mevduatların Bankalararası Dağılımı (%).....	29
Tablo 11:Türkiye'de Kriz Döneminde Döviz Tevdiat Hesabı, İnterbank	30
Tablo 12.Türkiye'de Kriz Döneminde Bankaların Açık Pozisyonu	31
Tablo 13:Kriz Öncesi Ve Kriz Dönemi Sermaye Hareketleri (Milyon \$)	33
Tablo 14:TCMB Haftalık Döviz Rezervi (Milyon \$)	34
Tablo 15:Kamu Bankalarının Personel ve Şube Sayısı.....	40
Tablo 16:TMSF'na Devredilen Bankalar ve Gerekçeleri	41
Tablo 17:Satılan ve Birleştirilen Fon Bankaları.....	42
Tablo 18:TMSF Bankalarında Personel Ve Şube Sayıları Gelişimi	44
Tablo 19:Türk Ticaret Bankası Gelir Tablosu	50
Tablo 20:Bank Ekspres Gelir Tablosu	51
Tablo 21:İnterbank Gelir Tablosu	51
Tablo 22:Egebank Gelir Tablosu	52
Tablo 23:Yaşarbank Gelir Tablosu	53
Tablo 24:Esbank Gelir Tablosu.....	53

Tablo 25:Sümerbank Gelir Tablosu	54
Tablo 26:Yurtbank Gelir Tablosu	55
Tablo 27:Etibank Gelir Tablosu	55
Tablo 28:Bank Kapital Gelir Tablosu	56
Tablo 29:Demirbank Gelir Tablosu	57
Tablo 30:Ulusalbank Gelir Tablosu	58
Tablo 31:İktisat Bankası Gelir Tablosu	59
Tablo 32:. Site Bank Gelir Tablosu.....	59
Tablo 33:Tarişbank Gelir Tablosu	60
Tablo 34:Bayındırbank Gelir Tablosu.....	61
Tablo 35:Kentbank Gelir Tablosu.....	62
Tablo 36:EGS Bank Gelir Tablosu	62
Tablo 37:Toprakbank Gelir Tablosu	63
Tablo 38:Pamukbank Gelir Tablosu	64
Tablo 39:T. İmar Bankası Gelir Tablosu.....	65
Tablo 40:El Konulan Bankaların Batık Krediler/ Toplam Krediler Oranı.....	66
Tablo 41:Hissedarlar tarafından kullanılan batık Krediler (Milyon USD)	67
Tablo 42:Sermaye Yeterlilik Oranı	68
Tablo 43:Zarar Nedenlerinin Zarar İçindeki Paylarının Yüzdesel Gösterimi.....	69
Tablo 44:Batık Kredilerin Toplam Zarar İçindeki Dağılımının Yüzdesel Aralıkta Adetsel Gösterimi	70
Tablo 45:El Konulan Bankaların Bankacılık Sektöründeki Payı	72
Tablo 46:El Konulan Bankaların Bankacılık Sektöründeki Payının Dağılımının Yüzdesel Aralıkta Adetsel Gösterimi.....	72
Tablo 47:El Konulmayan Bankaların 1997 Yılından 2001 Yılına Kadar Geçen Dört Senelik Dönemdeki Sektör Payları Ve Net Karlarının Toplam Varlıklarındaki Payları	73
Tablo 48:El Konulmayan Bankaların 1997 Yılından 2001 Yılına Kadar Geçen Dört Senelik Dönemdeki Sektör Payları Ve Net Karları.....	74

Tablo 49:El Konulan Bankaların Şube Sayısı	76
Tablo 50:El Konulmayan Bankaların 1997 Yılından 2001 Yılına Kadar Geçen Dört Senelik Dönemdeki Şube Sayısı Ve Net Karlarının Toplam Varlıklarındaki Payları	77
Tablo 51:El Konulmayan Bankaların 1997 Yılından 2001 Yılına Kadar Geçen Dört Senelik Dönemdeki Şube Sayısı Ve Net Karları.....	78
Tablo 52:Faaliyet Süresi.....	79

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1: Türkiye’de Sermaye Hareketlerinin Yüzdesel Dağılımı	16
Grafik 2: Türkiye’de Cari İşlemler Dengesi.....	17
Grafik 3: Türkiye Kamu Bankalarının Görev Zararları(% GSMH).....	21
Grafik 4: Türkiye’de Özel Sektöre Açılan Krediler (GSMH Yüzdesi Olarak).....	22
Grafik 5: Batık Kredilerin Toplam Zarar İçindeki Dağılımının Yüzdesel Aralıkta Yüzdesel Gösterimi	76

KISALTMALAR

BDDK: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu

BTR: Banco Turco Romano

CSFI: Centre for the Study of Financial Innovation

ÇEV: Çeviri

DİBS: Devlet İç Borçlanma Senedi

DİE: Devlet İstatistik Enstitüsü

DPT: Devlet Planlama Teskilatı

DTH: Döviz Tevdiat Hesabı

EFT: Elektronik Fon Transferi

FX: Foreign Exchange

GSMH: Gayri Safi Milli Hasıla

GSYİH: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla

IMF: International Money Fund

KİT: Kamu İktisadi Teşekkülü

S.: Sayfa

SYR: Sermaye Yeterlilik Rasyosu

TBB: Türkiye Bankalar Birliği

TCMB: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası

TL: Türk Lirası

TMSF: Türkiye Mevduat Sigorta Fonu

TÜFE: Tüketici Fiyat Endeksi

ÜKS: Üçüncü kuşak Sermaye

VOL: Volume

GİRİŞ

Kasım 2000 ve Şubat 2001'deki krizden sonra, Türkiye'nin gayrisafi milli hasılası %9,4 küçülmüştür. Kriz sırasında ve sonrasında 21 bankaya el konuldu. Bankacılık sisteminin , ülkenin ekonomik durumu ile doğrudan ilişkili olduğu çok açık bir şekilde ortaya çıkmıştır.

Bu tez Türkiye'de 1997-2003 arasında el konulan bankalara genel bakışı içermektedir. 1997-2003 arasında el konulan bankaların finansal yapıları (Batık Krediler/ Krediler, sermaye yeterlilik rasyosu, varlıklar/özsermaye), bankacılık sektöründeki payı, şube sayısı, faaliyet süresi incelenmiştir.

Ayrıca hükümet tarafından el konulmayan bankaların Aktif Karlılığı (Net Kar/Aktif Toplamı) ile şube sayısı, varaoluş süresi, sektördeki payı arasındaki ve net kar ile şube sayısı, faaliyet süresi, sektördeki payı arasındaki korelasyon incelenmiştir.

Çalışmamızda ayrıca kritik başarı faktörlerine ve kritik başarı faktörleri ile ilgili bankacılık alanında yapılan bir uygulamayada genel olarak yer verilmiştir.

1. KRİTİK BAŞARI FAKTÖRLERİ YAKLAŞIMI VE BANKACILIK SEKTÖRÜ UYGULAMASI

1.1 KRİTİK BAŞARI FAKTÖRLERİ YAKLAŞIMI

Kritik başarı faktörleri konseptini ilk tanımlayan 1979 yılında Rochart olmuştur. Rochart, organizasyonun belirlenmiş kilit alanlarda başarının oluşması durumunda, orgnizasyonun genel olarak başarıya ulaşacağını savunmuş ve her organizasyon için ayrı olarak belirlenecek bu alanlara, kritik başarı faktörleri demiştir¹.

Boynton ve Zmud ise kritik başarı faktörlerini organizasyonun başarıya ulaşması için yolunda gitmesi gereken birkaç şey olarak tanımlamıştır².

1984 yılında Leidecker ve Bruno kritik başarı faktörlerinin bir oganizasyon için genelde 6 adet kadar az olduğunu gözlemlemişlerdir³.

Bankacılık sektörü için ise ilk kritik başarı faktörleri tanımlamalarını 1985 yılında Johnson ve Johnson yapmıştır. Rekabetçi piyasa koşullarında üç adet kritik başarı faktörü belirleyen Johnson ve Johnson bunları bankaların ürün yelpazesi ve servis ağı, düşük operasyonel maliyet ve yüksek banka reputasyonu olarak ifade etmişlerdir⁴.

1993 yılında ise Wilde ve Singer ile birlikte Canals bankacılık için belirledikleri kritik başarı faktörlerini kaleme almışlardır. Canals'a göre bankacılık alanında rekabet edebilmek için dört önemli kritik başarı faktörü vardı. Bunlar sırası ile; işgücü, finansal yönetim, varlık tabanı ve gayri maddi varlıklardır⁵.

¹ Rochart, J.F. , ``**Chief executives define their own data needs**'', Harvard Business Review, Vol. 57 No. 2, s. 81.

² Boynton, A.C. and Zmud, R.W. , ``**An assessment of critical success factors**'', Sloan Management Review, Vol. 25 No.4,s. 17.

³ Leidecker, J.K. and Bruno, A.V. , ``**Identifying and using critical success factors**'', Long-Range Planning, Vol. 17 No. 1, s. 23.

⁴ Johnson, F.P. and Johnson, R.D. , ``**Commercial Bank Management**'', Dow Jones-Irwin, Homewood, IL,s.42.

⁵ Canals, J. , ``**Competitive strategies in European banking**'', Marketing Management, Vol. 2 No. 2, s.10.

Wilde ve Singer ise bankacılık için kritik başarı faktörlerini üç başlık halinde belirlemişlerdi. Bunlar da sırası ile; düşük maliyet, ürünlerde farklılaşma ve güçlü finansal altyapı idi⁶.

Kritik başarı faktörleri tanımı gereği, belirlendiği an doğruluğunun ölçümlenmesi güç olduğu ve öznel yaklaşımların doğrultusunda şekillendiği için, zaman ve mekan olgusu içinde tanımını değiştirmese de içeriğini değiştirmektedir.

Bankacılık sektörü için bundan seneler önce günün koşulları dahilinde varsayımlar ile belirlenen kritik başarı faktörleri ile günümüz koşullarında belirlenecek kritik başarı faktörleri farklılık göstermektedir.

Kritik başarı faktörlerinin birebir ölçümlenmesi güç olduğu için, organizasyona ait birçok kritik başarı faktörü adayı belirlenmekte ve genelde Likert Metodunu içeren anket yöntemi kullanılarak ilgili organizasyonda veya sektörde çalışan yöneticilere önceden belirlenen bu adaylara önem derecesine göre 1 ile 5 arasında sayısal değer vermeleri istenmektedir. Toplamda en yüksek puana sahip olan adaylar kritik başarı faktörleri olarak belirlenmektedir.

Byers ve Blume'nda ifade ettiği gibi kritik başarı faktörleri yaklaşımı sayesinde, kritik başarı faktörleri adaylarını belirlendikten sonra, önem derecesine göre yukarıdan aşağıya sıralanan bu adaylar kurum için önemli olan birkaç kritik başarı faktörünün ne olduğunu belirlemekte ve kurumun stratejik planlaması için önem arz etmektedirler⁷.

Çalışmamızda 2001 yılı bankacılık sektörüne ait kritik başarı faktörü adayları, bankaların finansal yapıları (Batık Krediler/ Krediler, Sermaye yeterlilik rasyosu, Varlıklar/Özsermaye), bankacılık sektöründeki payı, şube sayısı, faaliyet süresi olarak belirlenmiştir. Çalışmamızda, 2001 krizine giden süreçte ve sonrasında el konulan bankalar ve bu süreçten sağlam çıkmayı başaran bankalara ait veriler olduğu için , el konulan bankalar, başarısız bankalar olarak kabul edilmiş ve ilgili

⁶ Wilde, P.R. and Singer, E.M. , ``**Banks versus insurers: if the banks win, does anyone lose?**`', Journal of the American Society of CLU& CHFC, Vol. 47 No. 3, S.58.

⁷ Byers, C.R. and Blume, D. , ``**Tying critical success factors to systems development**`', Information & Management, Vol. 26 No. 1,s.51.

başarı faktörleri adaylarının kritik başarı faktörü olup olmadığına, elde edilen veriler arasında ki homojenlik test edilip karar verilmiştir.

Ayrıca hükümet tarafından el konulmayan bankaların Aktif Karlılığı (Net Kar/Aktif Toplamı) ile şube sayısı, faaliyet süresi, sektördeki payı arasındaki ve net kar ile şube sayısı, faaliyet süresi, sektördeki payı arasındaki korelasyona bakılarak homojenlik ölçümü desteklenmeye çalışılmıştır.

1.2. BANKACILIK SEKTÖRÜ KRİTİK BAŞARI FAKTÖRLERİ DÜNYA UYGULAMASI : CSFI BANANA SKINS

Bankacılık sektörüne ait kritik başarı faktörlerinin tespiti ile ilgili en kapsamlı araştırmayı bugüne kadar derlediği ve “Banana Skins” adını verdiği 10 araştırması ile CSFI (Centre for the Study of Financial Innovation) adlı kurum Pricewaterhouse Coopers desteği ile yapmaktadır.

Uygulama olarak inceleyeceğimiz tarih aralığına en uygun raporu 2000 yılında yayımlandığı için, dünyada uygulama örneğini CSFI’nı hazırladığı bu rapora istinaden ele alabiliriz.

Bu çalışmada 1000 kişiye anket gönderilmiş ve 192 kişiden geri bildirim olmuştur⁸. 2008 yılında ise 1000 kişiye gönderilen anketten geri bildirim 376 kişiden gelmiştir⁹.

Bu artış kritik başarı faktörlerinin öneminin günümüzde daha belirgin hale gelmesinin bir göstergesi olarak da kabul edilebilir.

2000 yılındaki çalışmanın en dikkat çekici özelliklerinden birisi varlık kalitesinin kritik başarı faktörleri içinde en yükselen değer olması, bunun yanında diğer bir dikkat çekici durum ise daha önceki çalışmalarda bir numarada yer alan risk yönetiminin ilk ona bile giremeyişidir.

⁸ **Banana Skins: Price Waterhouse Coopers (2000)**, (Çevrimiçi);
[http://www.pwc.com/extweb/industry.nsf/docid/0689185C10B2C34C85256F7E002378F6/\\$File/b2k.pdf](http://www.pwc.com/extweb/industry.nsf/docid/0689185C10B2C34C85256F7E002378F6/$File/b2k.pdf),02.04.2009.

⁹ **Banana Skins: Price Waterhouse Coopers (2008)**, (Çevrimiçi),
<http://www.pwc.com/extweb/pwcpublishations.nsf/docid/94B67FDA69460D6685257444004EF657>,02.04.2009

Risk yönetimi ile ilgili, raporda yer alan katılımcılara ait genel öngörü bankaların riski yönetmek için ellerinde yeterince kaynak olduğu ve bunun bir kritik başarı faktörü olarak eskisi kadar önem arzetmediği olsa da 2008 yılında ki araştırmada risk yönetimi tekrar en başlarda yerini aldığı gözlemlenmektedir¹⁰.

Bankacılık sektörü adına dünya genelinde yapılan bu araştırma sonunda katılımcılara gönderilen otuz adet kritik başarı faktörü adayını sıralamaları istendiğinde Tablo 1’de görülen sonuca varılıyor.

¹⁰ **Banana Skins: Price Waterhouse Coopers (2000)** , (Çevrimiçi),
[http://www.pwc.com/extweb/industry.nsf/docid/0689185C10B2C34C85256F7E002378F6/\\$File/b2k.pdf](http://www.pwc.com/extweb/industry.nsf/docid/0689185C10B2C34C85256F7E002378F6/$File/b2k.pdf),02.04.2009

Tablo 1:Pricewaterhouse Banana Skins 2000

Banana Skins 2000
1 Hisse senedi piyasasının çökmesi
2 E-Ticaret riskleri
3 Varlık Kalitesi
4 Yeni teknolojiye uyum
5 Teknolojiye bağımlılık
6 Bankacılık sektöründe banka adedinin sektörün kaldıracağı kapasitenin üzerine çıkılması
7 Birleşmeler
8 Ekonomik gelişmeler
9 Yeni rakiplerin yarışa dahil olması
10 Kompleks finansal araçlar
11 Ekonomik gidişatın olumsuz olarak terse dönmesi
12 Gelişmekte olan ekonomiler
13 Risk yönetimi
14 Uluslar arası düzenlemeler
15 Fraud
16 Kur hareketleri
17 Hedge fonlar
18 Faiz oranları
19 Emtialar
20 Operasyon
21 Satış ekibinin tecrübesi
22 Sağlam olmayan yeni bankalar
23 Personel giderleri
24 Gözü kara yatırımcılar
25 Ödeme Sistemleri
26 Para aklama
27 Yerel düzenlemeler
28 Politik şoklar
29 Çevresel riskler
30 Y2K

Kaynak: Banana Skins: Price Waterhouse Coopers (2000),

(Çevrimiçi),[http://www.pwc.com/extweb/industry.nsf/docid/0689185C10B2C34C85256F7E002378F6/\\$File/b2k.pdf](http://www.pwc.com/extweb/industry.nsf/docid/0689185C10B2C34C85256F7E002378F6/$File/b2k.pdf),02.04.2009

Görüldüğü üzere o dönem ki en büyük korku ve bankacılık sektörü için en önemli kritik başarı faktörü sayılabilecek etmen hisse senedi piyasasının çökmesidir. Araştırmaya katılan katılımcılar genel olarak bu korkunun alt nedenini, hisse senedi balonunun patlaması durumunda insanların yatırımlardan çekilip birikimlere yöneleceği, mevcut faiz oranları ile talebin karşılanamayacağını ve insanları tekrar yatırıma yönlendirmek için faiz oranlarının geri çekileceği ve bunun beraberinde resesyona getireceği, birçok şirketin kaldıracağı finansal pozisyonlarının olduğu ve bu şirketlerin olası ciddi bir resesyonda çökeceğini şeklinde açıklıyorlar¹¹.

İkinci sırada yer alan e-ticaret ise, bankalar açısından en çok güvenlik açısından sorun oluşturuyordu. Sistemde ki açıkların, müşteriler ile kurum arasındaki bağı zedeleyeceği düşünülüyordu ve bu sistemin günümüzde ki bakış açısından çok daha farklı olarak maliyetinin daha yüksek olduğu savunuluyordu.

Üçüncü sırada 2000 yılı için sıralamada ki yerini en hızlı yükselten varlık kalitesi yer alıyor. Katılımcılar özellikle verilen kredilerin kalitesi üzerinde duruyor ve bunun bankalar için ileride sorun yaratabileceğini düşünüyorlar¹².

Altıncı sırada yer alan bankacılık sektöründe banka adedinin sektörün kaldıracağı kapasitenin üzerine çıkılması maddesinin en büyük negatif etkisinin rekabet için bankaların daha büyük risk alması gerektiği olarak özetleyebiliriz. Bu risklerde olası bir krizde kırılganlığı artıyor. Nitekim Türkiye’de kriz öncesi birçok yeni banka kurulmuş ve şubeleşme furysı başlamıştır. Wilde ve Merge’in de bankacılık için kritik başarı faktörü adayları olarak belirledikleri şube sayısı ve sektördeki payda, ilgili dönemde kritik başarı faktörleri arasında yer almış gözüküyor¹³.

Yedinci sırada yer alan birleşmeler maddesinin, katılımcıların vurguladığı en önemli etkilerinden biriside sektöre yeni giren ve tutunamayan bankaların birleşme yönü ile

¹¹ **Banana Skins: Price Waterhouse Coopers (2000)** , (Çevrimiçi), [http://www.pwc.com/extweb/industry.nsf/docid/0689185C10B2C34C85256F7E002378F6/\\$File/b2k.pdf,s.8,02.04.2009](http://www.pwc.com/extweb/industry.nsf/docid/0689185C10B2C34C85256F7E002378F6/$File/b2k.pdf,s.8,02.04.2009)

¹² **Banana Skins: Price Waterhouse Coopers (2000)** , (Çevrimiçi), [http://www.pwc.com/extweb/industry.nsf/docid/0689185C10B2C34C85256F7E002378F6/\\$File/b2k.pdf,s.1102.04.2009](http://www.pwc.com/extweb/industry.nsf/docid/0689185C10B2C34C85256F7E002378F6/$File/b2k.pdf,s.1102.04.2009)

¹³ Wilde, P.R. and Singer, E.M. , ``**Banks versus insurers: if the banks win, does anyone lose?**”, Journal of the American Society of CLU & CHFC, Vol. 47 No. 3., S.58

satılması ve bundan satılan banka tarafında karlı bir şekilde çıkılan bir dönem olması sebebi ile yeterli fizibilite çalışmaları yapılmadan birçok bankanın kurulması olmuştu.

2. TÜRKİYE’DE BANKACILIK SEKTÖRÜNÜN KISATARİHÇESİ

Çalışmamız Türk Bankacılık sektörünü ve 2001 krizini ele aldığı için öncelikle Türkiye’de bankacılık sektörünün kısa tarihçesine değinmekte ve sonrasında da 2001 krizini genel hatları ile ele almakta fayda olduğunu düşünüyoruz.

2.1. 1923-1944 DÖNEMİ

Bu dönemin en önemli gelişmesi Merkez Bankası’nın kuruluşudur. 1923-1944 dönemi içerisinde İş Bankası, Sanayi ve Maadin Bankası, Emlak ve Eytam Bankası gibi yerel bankalar kurulmuştur. Bu bankaların kuruluş amacı genel olarak bölge bazında tüccarların bankacılık taleplerini karşılamak ve kredi ihtiyaçlarını gidermekti.

Bu dönemde kurulan bankaların çoğu 1929 krizi sonrasında faaliyetlerini durdurmak zorunda kaldı.

Bu dönem içerisinde özel kanunlar ile kurulan devlet bankaları ve kuruluş amaçları sırası ile;

- Sümerbank (1933): Sınaii kalkınmayı desteklemek.
- İller Bankası (Belediyeler Bankası) (1933): Yerel yönetimleri kalkındırmak.
- Etibank (1935)
- Denizbank (1938): Çeşitli liman işlerini yürütmek
- Halk Bankası ve Halk Sandıkları (1938): Küçük esnaf ve zanaatkarlara kredi sağlamak olarak sıralanabilir¹⁴.

¹⁴ Doç.Dr.Lale Erdem Karabıyık, “ **Türkiye’de Finans Tarihi**”, Bursa 2001, s.14.

2.2. 1944-1980 DÖNEMİ

2. Dünya savaşından sonra iş hacminin ve buna bağlı ödemelerin hızla artması ile yeni bankaların varlığına ihtiyaçta belirgin bir artış oldu.

Bu dönem içerisinde Yapı ve Kredi Bankası (1944), Akbank (1948), T. Kredi Bankası (1948), T. Garanti Bankası (1964) kuruldu.

Bu dönemde ki en önemli gelişmelerden biriside 1958 yılında çıkarılan 7129 sayılı Yeni Bankaları Yasasıdır. Bu yasa bankaları kredi alanında yümüyle serbest bırakmıştır, bu durum bankalar arasında serbest rekabeti doğurmuştur. Bankaların çok şubeli sisteme geçişi de yine 1960 sonrası olmuştur. 7129 sayılı kanunun 38. maddesinde, bankaların sermayesine sahip bulundukları iştiraklerine açtıkları kredi oranında üst sınırın kaldırılması ile birlikte, 1970’li yıllardan sonra bankaların yönetimleri holdinglerin eline geçmeye başlamıştır¹⁵.

2.3. 1980 SONRASİ VE FİNANSAL LİBERİZASYON

Küreselleşen piyasanın bir getirisi olarak sadece coğrafi farklılık ortadan kalkmamış aynı zamanda, ticaret yapılan ülkeler arasında bağımlılık ve ekonomik yapılarıdaki farklılarda ki ayrılıklarda ortadan kalkmaya başlamıştır. Bunun en önemli örneği finansal liberalizasyon süreci olmuştur. Bu süreçte açık ekonomilere yeni ortaklar getirmek, kapalı ekonomileri ise açık hale getirmek amaçlanmıştır.

Türkiye için finansal liberizasyon 1980’lerin ikinci yarısında başlamıştır. Bu tarihten önce finans piyasaları tamamen devletin kontrolü altındaydı.

1980’lerin ikinci yarısına kadar Türkiye devlet olarak ithal ikame modeli sanayileşme politikalarını benimsemiş bu sayede hem yatırımcı hem üretici olarak

¹⁵ Karabıyık, s.15.

kamu iktisadi teşekkülleri (KİT) kanalı ile sanayileşme hedeflerine ulaşmaya çalışmıştır¹⁶.

Genel anlamıyla bilinen bankacılıkta 1980'lerin ikinci yarısına kadar toplanan mevduatlar ile kredilerin fonlanmasının aracılığıyla, finansal liberalizasyon uygulamaları, mevduatın bankalar için kaynak olma özelliğini azaltırken bir yandan kredi kullanıcılarının da alternatif finansman araçlarına yönelmeleri, kredilere olan talebi azaltmaya başlamıştır.¹⁷

1980 sonrasında Türkiye ekonomisinin dünya ekonomisi ile bütünleşme sürecinde sermaye piyasalarının serbestleşmesi ile birlikte bankacılığın önemli bir yeri olmuştur.

“Yapısal uyum ve dışa açık, piyasa ekonomisi güdümünde liberalizasyon programı finansal kesimdeki reformların belirleyicisi olmuştur¹⁸.”

1980 lerin başında finansal piyasalarda mevduat ve kredi faizleri kontrol altındaydı; finansal liberizasyon süreci ile birlikte yatırım için kaynakların arttırılmasına yönelik faiz oranları üzerinde ki sınırlamalarda kaldırıldı¹⁹.

1980 yılının Haziran ayında alınan mevduat faizlerinin serbest bırakılması finansal kesiminde alınan ilk karar olmuştur, sürecin uzantısı olarak 1982 yılında banker iflaslarıyla başlayan ve küçük bankaların iflası ile sonlanan bir finansal krize neden olmuştur²⁰.

¹⁶ Suna Oksa, “**Finansal Piyasalarda Yeni Yasal Düzenlemeler (Reregulation) İhtiyacı ve Türk Finans Sistemi**”, (Çevrimiçi), <http://www.econturk.org/Turkiyeekonomisi/oksay4.pdf>, 02.04.2009

¹⁷ Aylin Çiğdem Köne, “**Para-Sermayenin Yeniden Yapılandırılması : Türk Özel Bankacılık Sektörü Örneği**”, Doğu Üniversitesi Dergisi, 2003,4(2),s.234

¹⁸ Köne,s.235

¹⁹ Onur Koska, “**Financial Liberalization Era In Turkey :Critique On Decree No.32**”,s.8

²⁰ Köne, s.238

1989 yılında uluslararası sermaye hareketlerinin tamamen serbestleşmesi ile birlikte ülkeye yatırım amaçlı döviz çekmek hedeflenmiş fakat yabancı sermayeyi çekmek için reel faizdeki artışın kur artışlarından yüksek tutulması sonucu yabancı yatırımcılar ülkeye yatırımdan ziyade spekülatif amaçlı arbitraj karı elde etmek için para sokmuşlardır.

Bankalarda faiz oranlarında ki bu artış ile birlikte, finansal aracılık işlevinden uzaklaşmaya başlamış ve kredi vermek yerine, yurtdışından düşük maliyetler ile sağladıkları yabancı para cinsinden fonları devlet iç borçlanma senetlerinde değerlendirerek yüksek getiri elde etmeye başlamışlardır.

Bankaların taşıdıkları döviz pozisyonlarının, döviz yükümlülüklerinden az olması bankaları açık pozisyonda bırakmıştır²¹.1994 yılında ki ekonomik kriz ile birlikte bankalar dövizde açık pozisyonda olmaları sebebi ile büyük zararlar yazmışlardır.

1990'lı yıllarda Türkiye ekonomisi iç ve dış piyasalar yaşanan olumsuzluklardan etiklenmiştir.Politik istikrarsızlık, popülist ve kısa görüşlü politikalar, 1994 ekonomik krizi, Marmara depremi ve seçim ekonomisi uygulamaları iç faktörler; Körfez Krizi, Asya ve Rusya Krizleri de dış faktörler olarak Türkiye ekonomisine olumsuz etki etmiştir²².

“Türkiye 1990-1994 döneminde reel yatırımlardan uzaklaşması, dışa dönük büyüme yerine içe dönük büyümeyi ve ticarete konu olmayan sektörlerle yatırımları teşvik etmesi politikası uygulaması sonucu 1990'ların ilk durgunluk önemini yaşamış ve 1994 krizine sürüklenmiştir. 1995-1999 döneminde krizin ardında yapılan devalüasyon ve 5 Nisan İstikrar Tedbirleri ekonomide kısa vadeli olumlu sonuçlar vermesine rağmen, ekonomiyi 1994 krizine sürükleyen ekonomik ve siyasi faktörlerde herhangi bir iyileşme sağlanamamıştır²³.”

²¹ Köne,s.239

²² Ahmet Ay, Zeynep Karaçor,Selçuk Üniversitesi Dergisi, “**2001 Sonrası Dönemde Türkiye Ekonomisinde Krizden Büyümeye Geçiş Üzerine Bir Tartışma**”, 2006,16, s.71

²³ Ay,Karaçor,s.71

2.4. TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE KRİZİN NEDENLERİ

2.4.1 .MAKRO EKONOMİK SORUNLAR

Türkiye’de bankacılık sektörü 1994’de ardından da 2000 ve 2001 yıllarda ciddi krizlerle karşılaşmıştır. Krizlerinin genel olarak nedenlerini görebilmek için 1990 başından itibaren makro temelli ekonomik gelişmeleri incelemek gerekmektedir. 1990’lı yıllarda ülkenin en önemli sorunu istikrarsız büyüme ve kronik enflasyon olarak belirtilebilir. Ülke ekonomisinde 90’lı yıllar kayıp yıllar olarak tanımlanmıştır. 90’lı yıllarda büyüme ortalama %3,2 oranında gerçekleşmiştir. Cari işlemler açığı büyümüş, kişi başına gelir hemen hemen aynı düzeylerde kalmıştır. TL’nin reel anlamda değer kazanması sonucu iç talepte artışta ithalatı teşvik etmiş ve cari işlemler açığı yükselmiştir. Örneğin; 1994 krizi öncesinde cari işlemler açığı 6.433 milyon dolara ulaşmıştır²⁴. 90’lı yıllarda Türkiye’nin bazı makro ekonomik verileri tabloda verilmiştir. Ülkede enflasyon, borçlanma gereğinin yüksek seyretmesi, faiz oranlarının yüksekliği özellikle dikkati çekmektedir.

Tablo 2:Kriz Dönemleri Türkiye’nin Seçilmiş Makro Ekonomik Göstergeleri

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
GSMH(milyar \$)	150.3	153	159.9	182.5	130.7	173.5	181.6	192.4	206.6	185.2	194.9
Mevduat Faiz Oranı (yıllık)	59.4	72.7	74.2	74.8	95.6	92.3	93.8	96.6	95.5	46.7	45.6
DİBS Faiz Oranı	54	80.5	87.7	87.6	164.4	121.9	135.2	127.2	122.5	109.5	38
Döviz Kuru (\$)	22.83	60.20	64.65	60.53	169.93	53.95	78	86.81	71.66	60.94	48.46
KKBG/GSMH	7.4	12	10.6	12	7.9	5.2	8.6	7.7	9	15.4	11.8
Cari işlemler Açığı/GSMH	-1.9	0.2	-0.6	-3.5	2.0	-1.3	-1.32	-1.3	0.96	-0.76	-5
TÜFE	60,3	66	70,1	66,1	106,3	93,7	82,3	85,7	84,6	64,9	54,9

Kaynak: TCBM, DPT

Türkiye’de 1990 yıllarda dış borçlarda hızlı bir artış gözlenmiştir. 1990 yılı başlarında GSMH’nin %32 seviyelerinde olan dış borç stoku 2000’li yıllara girerken % 52 seviyelerine ulaşmıştır. Özellikle bankacılık krizi olarak 2001 yılı krizi öncesi % 76,9 seviyelerine tanık olunmuştur. Borç yönetimi açısından özellikle borcun iç borçla kapatılmaya çalışılması bankaların bilançolarında olumsuzluklara neden

²⁴ Özer Ertuna, “Türkiye Ekonomisinin Kayıp Yılları (1989-2005)”, İstanbul: Avcıol Yayın, 2005, s.174

olmuş, banka yönetimlerince bilanço bozulmalarını karşılayacak hızla sermaye arttırımı yapılmaması kamu borçlanma senetlerine ödenen yüksek faizlerden gelen yararları elimine etmiştir.

Tablo 3:Dış Borç Stoku Verileri

§	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
Toplam Dış Borç/GSMH	32,2	33,2	34,7	37,0	50,1	42,6	41,5	42,8	45,5	54,0	59,3	76,9
Kamu Sektörlü Borcu/GSMH	20,0	21,4	21,0	19,9	30,2	23,0	20,7	19,7	18,8	22,2	23,9	31,2
Özel Sektör Borcu/GSMH	7,4	7,5	9,9	13,5	13,3	13,6	14,9	17,5	21,0	26,3	28,7	29,6
Dış Borç Servisi/GSMH	4,8	4,9	5,2	5,1	7,2	5,8	6,2	6,3	7,8	9,6	11,0	16,6

Kaynak: Hazine ve DİE

1990'lar ortalaması olarak kamu kağıtlarının nominal faiz ile enflasyon oranı arasındaki fark ortalama 30 puan olmuştur. Kamu kesimi borçlanma gerekliliğinde hızla artış, dış borçların iç borçlarla karşılanması hem para ikamesine yol açmış hem de bankaların mali yapılarını bozmuştur. Borç sorunu özellikle vadelerin kısılmasından kaynaklı krizlerin önemli nedeni arasındadır. Kamu borçları kriz açısından iki yönlü etkilidir. Bir yandan krizin patlak vermesinde rol oynarken; bir yandan da her kriz sonrası borç stokunda artışlara neden olmaktadır.

Tablo 4:Türkiye’de Kamu Kesimi Borçlanma Gereğinin Gelişimi

1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001
7,4	10,2	10,6	12,0	7,9	5,0	8,6	7,7	9,4	15,6	12,5	16,4

Kaynak: DİE

Türkiye’de hazine bonolarının faiz getirileri incelendiğinde, hazinenin ne denli yüksek maliyetle borçlandığını da ortaya koymaktadır. Tablodan da görüldüğü gibi Türkiye’de bir yıl içinde yapılan değişik hareketlerle inanılmaz kazançlar sağlamak mümkün olmuş, bu durum sıcak para akımını cazip hale getirmiştir. Türkiye’de döviz kuru değişimleri hazine bonusu faiz getirisin altında kalmıştır.

Tablo 5:Türkiye’de Reel Faiz Getirisi

Yıllar	A. Hazine Bonosu Faizleri (%)	B. Döviz Kuru Değişimleri (%)	Fark (%) (A-B)
1990	54	0,0	-
1991	81,4	73,4	8,0
1992	88,2	68,6	19,6
1993	87,5	69,0	18,5
1994	152,4	165,7	-13,3
1995	122,8	58,9	63,9
1996	135,2	76,1	59,1
1997	109,7	90,5	19,2
1998	118,1	52,7	65,4
1999	109,5	72,7	36,8
2000	38,5	24,4	14,1
2001	83,6	114,3	-30,7
2002	75,2	13,5	61,7

Kaynak: Muhammet Akşit,“Türkiye’de Vadeli Sermaye Hareketleri ve Döviz İşlem Vergileri” , (Çevrimiçi), <http://makdis.pamukkale.edu.tr/mak21.html>, (6.6.2009), s.1-2

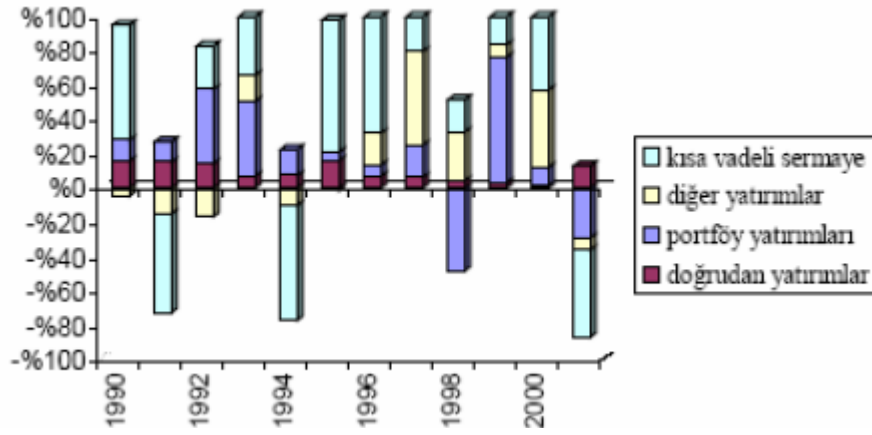
Ülke ekonomisi 1990’lı yıllarda temel politika değişikliğini serbestleşme yönünde daha etkin bir şekilde yaşamıştır. 1989 yılında çıkarılan 32 sayılı karara dayanarak sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi politikası hızla uygulanmaya başlanmış, bu nedenle döviz kuru düşük fakat faiz oranları uluslararası sermayeyi çekebilmek için yüksek tutulmaya çalışılmıştır²⁵. Bunun sonucunda reel faizler yükselmeye başlayarak, 1990 yılında doruk noktaya ulaşmıştır. 1990’lı yıllarda başlanan bu politika ulusal ekonomide ticaret açığı şekline dönüşmüş, ülkeye gelen sermaye üretici sektöre dönük sabit sermaye yerine kar peşinde kosan kısa vadeli sermaye şeklinde olmuştur. Genellikle kriz dönemlerinde ülkeye giren sermayenin hızlı bir kaçıışı gözlenmektedir. Özellikle 1997 yılında Güney Doğu Asya krizi ve 1998 Rusya krizi sonrası piyasalara sermaye akımlarında daralma gözlenmiştir. Sermaye kaçışının krizlere neden olma etkisi şu şekilde belirtilebilir: yerli paranın dış değerinin düşüşü, bunun ertesinde piyasaya müdahale sonucu Merkez Bankası

²⁵ Necat M. Coskun, “Gelişmekte Olan Ekonomilerde Bankacılık Krizleri”, Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt.3, Sayı.2, 2001, s.3

rezervlerinin azalması ve faiz hadlerinin yükselmesi, borsadan paraların çekilip döviz ve faize kayması, bunu izleyerek de borsanın çöküşü olarak belirtilebilir.

Türkiye’de bankacılık sisteminde döviz açık pozisyonları yüksek seyretmiş, faiz oranlarının azaltılmaya çalışılması, sisteme büyük miktarda likidite sürülmesi ve kamu kağıtlarına özellikle 94 kriz öncesi vergi getirilmesi döviz talebi yılarca arttırmış, sonuç olarak piyasaya güven kayb olduğunda sermaye çıkışları meydana gelmiştir²⁶.

Grafik 1: Türkiye’de Sermaye Hareketlerinin Yüzdesel Dağılımı

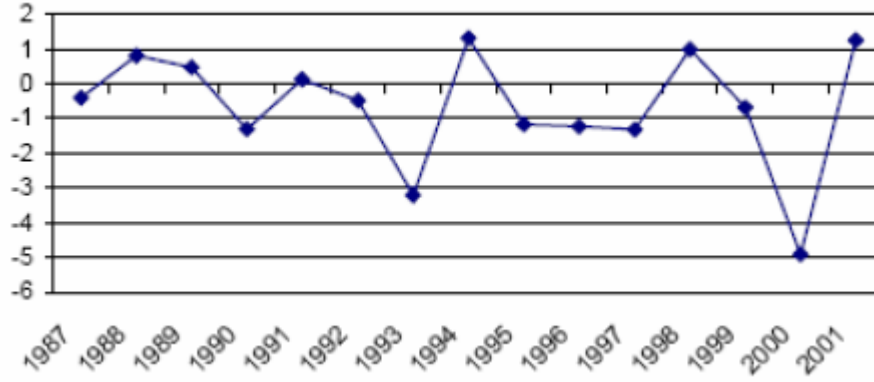
Kaynak: TCMB

Krizlerin hemen öncesinde cari işlemler açığında büyük sıçramalar olduğu görülmektedir. Makro ekonomik dengesizlikler içinde (yüksek enflasyon gibi), TL değerinin düşürülmemesi veya IMF’ nin 2000 yılında uygulattığı kur çapası ya da sermaye girişlerinden ötürü kurun düşürülebilmesi, ihracatı azaltıp ithalatı arttırması cari işlemler açığını yükselten etkenler olmuştur. 1990’da 2.6, 1993’de 6.3, ve 2000’de 9.8 milyar dolar tutarında açıklar 1994 ve 2001 krizleri öncesinde ulaşılan seviyelerdir²⁷.

²⁶ Aydan Kansu, “Türkiye 1994 ve 2001 Krizleri, İstanbul: Derin Yayınevi” ,2004, s.164

²⁷ Gülten Kazgan, “Türkiye’de Ekonomik Krizler: (1929-2001) Nedenleri ve Sonuçları Üzerine Karşılaştırmalı Bir İrdeleme”, (Çevrimiçi), www.kazgan.bilgi.edu/docs/Türkiye.doc, (06.06.2009), s.17

Grafik 2:Türkiye’de Cari İşlemler Dengesi

Kaynak: TCMB

Türkiye’de makro ekonomi açısından, krizle bankacılık bağlantısı, tasarruf mevduatına devlet güvencesinin uzun süre devam etmesi, iç borçlanmanın ağırlıklı olarak bankalardan yapılması, hatalı kur çapası politikası ve kamu bankalarının hükümetlerin popülist politikalarının finansman aracı haline gelmesiyle kurulabilir.

2.4.2. MİKRO EKONOMİK SORUNLAR (BANKACILIK KESİMİ SORUNLARI)

Mikro ekonomik nedenler daha çok bankaların kendi içsel yapısından kaynaklanan sorunları ifade etmektedir. Bankacılık kesim sorunlarını şu şekilde sıralandırabiliriz:

1. Küçük Ölçekli ve Parçalı Piyasa Yapısı
2. Kamu Bankaların Hakimiyeti ve Yüksek Görev Zararları
3. Bankaların Kamu Kesimini Finanse eder hale gelmesi
4. Bankalarda Zayıf ve ihtiyatsız düzenleme ve denetleme
5. Finansal Serbestleşmeyle dışardan borçlanmaya ağırlık verilmesi
6. Dezenflasyona ayarlanma sorunları

Sayılan bankacılık kesim sorunlarının bazılarını ayrıntılı olarak aşağıda incelenmektedir.

2.4.2.1. Küçük Ölçekli ve Parçalı Piyasa Yapısı

Türk bankacılık sektörü içinde çok sayıda küçük ölçekli bankanın hakim olduğu gözlenmektedir. Örneğin; 2000 yılında toplam 79 adet banka olmasına rağmen 4 adet kamu bankası (Ziraat, Halk, Vakıflar, Emlak) ve özel ilk beş büyük banka (İş, Akbank, Garanti, Yapı Kredi, Pamukbank) toplam aktiflerin %66,7'sine, özkaynakların %94,6'sına, mevduatların %70,6'sına ve kredilerin %69'una sahip olmuşlardır. Bu değerlerin geri kalan kısımları diğer bankalar tarafından paylaşılmıştır²⁸. Büyük ve aktif kalitesi yüksek bankaların piyasada sayılarının az olması etkin rekabetin önündeki en önemli engellerden biridir, orta ve küçük ölçekli bankaların kendine özgü sorunları vardır. Örneğin; küçük yapıdaki bankaların mali güçleri zayıftır. Uygun yönetimi gerçekleştirecek kapasite ve donanım azlığı nedeniyle yeterli ar-ge faaliyetleri yapamaz, gerekli bilgileri toplayamaz, işbölümü ve uzmanlaşma eksiktir. Dalgalanmalara yeterli direnç gösteremezler, şube sayıları az, müşteri kaliteleri düşüktür. Aynı zamanda küçük ölçekli bankalar devlet müdahalesine savunma güçleri olmadığı için en çok maruz kalan bankalardır²⁹.

Parçalı piyasa yapısının sonrası kriz dönemlerinde birçok bankanın kapandığı ya da bankalar arasında birleşmelerin hızlandığı görülmektedir. Ülkelerde yaşanan kriz sonraları IMF' inde ülkelere bankaların birleştirilmesi konusunda teşvik verilmesi parçalı piyasa yapısının önemini vurgulamaktadır.

Banka sayıları ve bu bankaların sahip oldukları aktif, kredi, mevduat ve özkaynakların dağılımları dikkate alındığında, sektörde etkin rekabetin doğmasını önleyen ikili bir yapının (az sayıda büyük-çok sayıda küçük bankanın) olduğu anlaşılmaktadır. Örneğin; Aralık 2000'de toplam 79 adet banka olmasına karşın 4 adet kamu bankası (Ziraat, Halk, Vakıflar, Emlak) ve özel ilk beş büyük banka (İş, Akbank, Garanti, Yapı Kredi, Pamukbank) toplam aktiflerin %66,7'sine, özkaynakların %94,6'sına, mevduatın %70,6'sına ve kredilerin %69'una sahip

²⁸ Metin Toprak ve Osman Demir, “Türk Bankacılık Sektörü: Sorunlar, Krizler ve Arayışlar”, Cumhuriyet Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt:2 Sayı:2, (Ekim, 2001), s.5

²⁹ Iker Parasız, “Para Banka ve Finansal Piyasalar”, 7.b., Bursa :Ezgi Kitabevi, 2000, ss.118-119

olmuşlardır. Bu değerlerin geri kalan kısımları (aktiflerde %33,3; özkaynaklarda %5,4; mevduatlarda %29,4 ve kredilerde %31) diğer 70 adet küçük banka arasında paylaşılmıştır.

Tablo 6: Türk Bankacılık Sektöründe Banka Sayısı (1995-2002)

	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Ticaret Bankaları	55	56	59	60	62	61	46	40
Kamusal Sermayeli	5	5	5	4	4	4	3	3
Özel Sermayeli	32	33	36	38	31	31	22	20
Fon'daki Bankalar	---	---	---	---	8	8	6	2
Yabancı Sermayeli	18	18	18	18	18	18	15	15
Kal. ve Yat. Bankaları	13	13	13	15	15	19	15	14
Kamusal Sermayeli	3	3	3	3	3	3	3	3
Özel Sermayeli	7	7	7	9	13	13	9	8
Yabancı Sermayeli	3	3	3	3	3	3	3	3
Toplam	68	69	72	75	81	80	61	54

Kaynak: TBB

2.4.2.2. Kamu Bankalarının Hakimiyeti ve Yüksek Görev Zararları

Siyasi otoriteler, ekonomik politikalar gereği piyasa faiz oranı altında kamu bankalarının kredi vermelerini sağlayarak, bankaların bilançolarının büyük ölçüde bozulmasına neden olmuşlardır. Görev zararları hazinece karşılanamayan bankaların görev zararları, 2000 yılı sonu itibariyle %50 seviyelerine ulaşmıştır. Aynı zamanda personel alımı ve sube açılması konusunda ekonomik etkinliğe ters düşen uygulamalarda bulunulması banka zararlarının artmasına neden olmuştur. Kamunun finansman ihtiyacını bankalardan karşılama adına mevduat munzam karşılık ve dispoñibilite oranlarını da zaman zaman yükseltmesi bankaların uluslararası alanda rekabet edebilirliğini kısıtlamıştır³⁰.

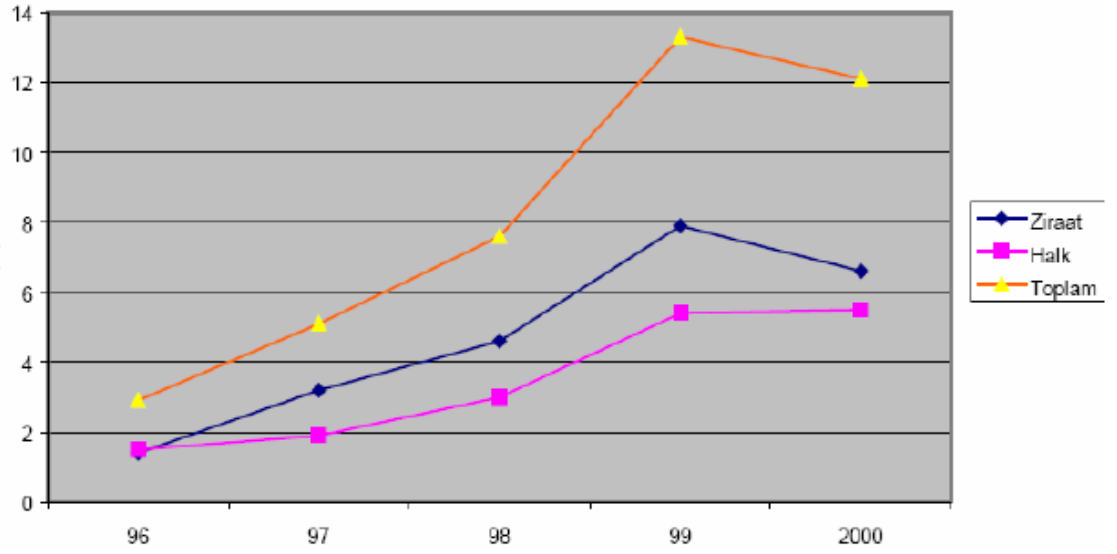
³⁰ İhsan Uğur Delikanlı, “Bankacılık Sektörü Açısından Kriz Sebepleri ve Öneriler”, Bankacılık Sorunları Sempozyumu, Ankara: Sözkeseñ Matbaacılık, 2005, ss.88-89

1990 başlarında bankacılık sektöründe toplam aktiflerin içinde kamu bankalarının payı %45 olmasına rağmen bu oran 2000 başlarında %34,2 gerilemiştir. Ancak TMSF kapsamındaki bankalarda orana dahil edildiğinde %42,7 bir pay ortaya çıkmaktadır. Bankacılık sektöründe hem 94 kriz öncesi hem de 2000’li yıllarda yaşanan kriz öncesi kamu bankalarının ağırlığı gözlenmektedir. Aynı zamanda kamu bankaları, Aralık 2000’de toplam mevduatın %39,9’unu toplamış, toplam kredilerin %25,7’sini gerçekleştirmişlerdir. Toplam aktifler içinde özel bankaların payı %46,2, yabancı bankaların payı %6,6, kalkınma ve yatırım bankalarının payı ise %4,4 olmuştur. Bu durum, aktif büyüklüğü bakımından bankacılık sektöründe kamu bankaları lehine önemli bir yoğunlaşma olduğunu göstermektedir³¹.

Kamu bankaları özel bankaların aksine birbiriyle çelişen amaçlar için hizmet etmektedir. Özel bankaların sadece kar amaçlı çalışmasına karşın kamu bankaları kar elde etmenin yanı sıra, sektörün gelişimine yardımcı olmak, stratejik sektörlerle ucuz kredi teminin, piyasada likidite durumunu kontrol etmek gibi dinamik bazı amaçları da vardır. Bu nedenle zaten riski yüksek olan sektörde daha fazla maliyet ve riskle karşı karşıya kalmaktadır. Bunun dışında da yöneticileri kar ya da zarardan etkilenmedikleri için yönetim zaafiyetleri oluşabilmektedir. Sorumluluktan kaçmaları için uygun alan oluşturmaktadır. Kriz oluşunda da yöneticilerin az riskle çalışıyor olması önemli bir etkidir.

³¹ Toprak ve Demir , s.7

Grafik 3:Türkiye Kamu Bankalarının Görev Zararları(% GSMH)

Kaynak: TCMB, “Türkiye’nin Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı”,
(Çevrimiçi),http://www.tcmb.gov.tr/yeni/duyuru/eko_program/program.pdf,
(11.06.2009), s.6

2.4.2.3. Bankaların Kamu Kesimini Finanse Eder Hale Gelmesi

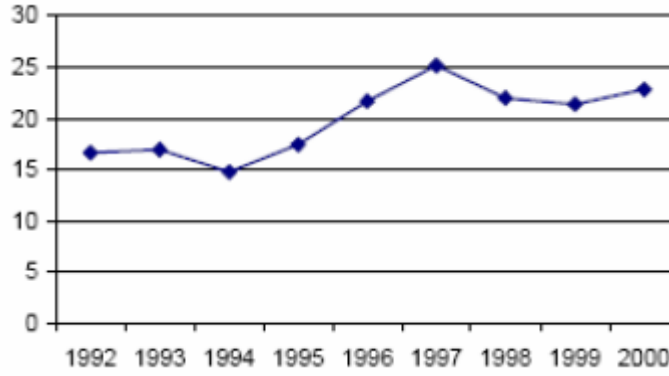
Bankalar hükümetlerinde istediği yönde 90’lı yıllar boyunca aktiflerinde ağırlıklı olarak kamu kesimi borçlanma araçlarını bulundurmışlardır. Devlet bankalara yüksek enflasyon yüksek faiz, düşük kur ortamında riski daha az olan ve yüksek getiri sunan kamu borçlanma senetleri satmışlardır. Makro ekonomik durumda belirtildiği gibi devletin borçlanma gereğinde ki yükselme ve ihtiyaç, reel faizlerin yükselmesine neden olmuş, bankaların aktiflerinin içinde kredilerin payı azalırken hazine bonusu devlet tahvilinden oluşan menkul kıymetlerde artış gözlenmiştir³².

³² Ramazan Aktaş, Semra Pekkaya ve Esra Aydoğan, “ 2001 Krizi Sonrası Dönemde Makroekonomik Gelişmeler Işığında Türk Bankacılık Sisteminin Yeniden Yapılandırılmasına İlişkin Bir Değerlendirme”, İşletme ve Finans, Sayı:20, (Aralık 2005), s.19

2.4.2.4. Bankalarda Borçlanma ve Zayıf Düzenleme ve Denetleme

1990'lı yıllarda özellikle bireysel bankacılık faaliyetlerinde artış gözlenmiştir. Tüketime artması çerçevesinde tüketici kredileri artmış, artan kredileri bankaları yurtdışından döviz cinsi borçlanarak karşılamıştır. Türk bankacılık sisteminin Euro piyasalarından sağladığı ucuz fonları, dayanıklı tüketim mallarına yönelik uzun vadeli tüketici kredilerinde kullandırması sonucu oluşan döviz açık pozisyonları krizin önemli belirtisi niteliği taşımıştır³³. Bir anlamda kötü yönetimin ve denetimsiz bir sistemin de bir sonucudur. Aşağıdaki grafik ve tabloda borçlanma ve borçlanmanın yol açtığı kredi artışı görülmektedir.

Grafik 4. Türkiye’de Özel Sektöre Açılan Krediler (GSMH Yüzdesi Olarak)

Kaynak: TCMB

Tablo 7: Bankaların Döviz Açık Pozisyonları

	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Sektör	-2,0	-1,1	-3,2	-4,5	-0,8	-3,1	-2,5	-4,9	-8,3	-13,2	-17,3

Kaynak: TCMB

Sermaye hareketlerini ülkeye çekmek için yüksek tutulan faiz oranları ve yüksek faizle iç borçlanma çıkan krizlerin önemli nedenlerdendir. Özellikle iç borçlanma oranında artışın para krizine ardından bankacılık krizine yol açtığı bilinmektedir. Türk bankalarına özellikle devletin verdiği güvencelerle etkinsiz denetim sonucu borçlanma bir anlamda teşvik edilmiştir.

³³ Rasim Yılmaz, “Finansal Krizler ve Banka Hücumları”, Bursa: Ekin Kitabevi, 2005, ss.164-165

Türk bankacılık sisteminde denetim zaafiyeti açısından ilk önemli gösterge kamu bankalarının yüksek görev zararları ve BDDK'nın bazı özel bankalara el koymak zorunda kalmasıdır. Genel kabul görmüş muhasebe prensiplerinin uygulanmaması ve mali tabloların bağımsız dış denetim firmalarınca denetlenmemesi sektörde yayınlanan mali tabloların şeffaf olma ilkesine ters düşmektedir. Dolayısıyla, bazen bankalarca yayınlanan ile dış denetim sonucu elde edilen mali tablolar arasında önemli farklar olmaktadır. Diğer denetim eksikliği göstergeleri olarak kamu bankalarının 25 milyar dolar görev zararı, bir o kadar da TMSF bankalarının zararı, son zamanlarda artan yolsuzluk operasyonlarının birçoğunun bankalarla bağlantılı olması, bazı TMSF bankalarının önceki sahip ve yöneticilerinin yolsuzluk iddiasıyla yargılanmaları olarak belirtilebilir.

2.4.2 1994 KRİZİ

90'lı yılların başlarından liberalleşme ile beraber ülkeye artan kısa vadeli sermaye girişi krize neden olan önemli gelişmelerden biridir. Artan sermaye ile beraber, tüketim hacmindeki artış, ithalatı arttırmış, cari işlemler açığı büyümüştür.

Ülke ekonomisi makro ekonomik gelişmeler açısından dengesiz gelişmelere sahne olmuştur. Enflasyon oranları, ekonomik büyüme açısından ciddi problemleri olan ülke liberalleşme politikası sonucu olarak hızla para ikamesi olgusunu da yaşamıştır. Aynı zeminde bankalarda dolar olarak borçlanmaya başlamıştır. 1991 yılında ekonomik büyümede düşüş, Irak'ın Kuveyt'i işgali sonucu oluşmuştur. Bu dönemde bankalar için mevduat çekişleri görünse de bir bankacılık krizinden söz etmek mümkün değildir.

1993 yılında altyapı yatırımları ücret ve maaşlarda hızlı artışlar, körfez savaşı, terörle mücadele, artan faizler büyük baskı unsuru olan kamu finansman açığı sonucu bütçe açıkları ve artan cari işlemler açığı piyasaya güvenin kaybolmasına yol açmıştır.

1994 krizin iki temel nedeni vardır, bunlardan birincisi, 1989 yılında sermaye hareketlerinin liberalleşmesi ve bankaların yurtdışından sağladığı ucuz fonların hazinenin finansman ihtiyacı için kullanılması ve TCMB'nin enflasyonla mücadele

çerçevesinde TL’yi değerli tutması sonucu bankalarda yaratılan açık pozisyonlardır. İkinci neden ise, 1989 yılında şok olarak verilen yüksek ücret zamlarının iç talebi yükseltmesidir³⁴.

Tablo 8:Kriz Öncesi Göstergeler

	1990	1991	1992	1993	1994
KKBG/GSMH	3,60	3,70	6,10	4,80	5,30
M2Y(milyon \$)	27.991	28.774	33,418	36,171	28,897
MB Döviz Rezervleri	5.758,50	4.812,90	6.106,60	6.277,20	6.905,90
M2Y/MB Döviz Rezervleri	4,86	5,98	4,47	5,76	4,18
Kısa Vadeli Sermaye/GSMH	1,97	-1,99	0,87	1,69	-3,93
Sermaye Hareketleri/GSMH	2,65	-1,58	2,27	4,95	-3,21
Cari İşlemler Açığı/GSMH	-1,72	0,17	-0,59	-3,77	2,02
YP Aktif/YP pasif	88,1	90,0	86,8	84,6	96,5
YP Borçlar/Toplam Borçlar	7,10	7,00	10,90	14,10	7,00
Krediler/GSMH	17,40	16,80	17,70	18,20	16,20
Reel Faiz Oranı (%)	-4,60	8,10	9,60	13,00	28,20
Büyüme Oranı	9,4	0,3	6,40	8,10	-6,10

Kaynak: TCMB ve TBB

³⁴ Nihat Işık, Mehmet Alagöz ve Metin Yıldırım, “1990 Sonrası Türkiye’de Yaşanan Krizler: 1994,2000 ve 2001 Krizleri” , İstanbul:Arıkan Yayın, 2006, s.246

Türkiye’de kriz göstergelerinden de görülebileceği gibi gelişmeler şu şekilde sıralanabilir:

- 1993 yılında hem kamu sektörü açığı hem de iç ve dış borç stoku çok yüksek seviyelerdeydi.
- 1993 yılında oluşan cari işlemler açığı kriz öncesi dönemin en yüksek seviyelerindeydi.
- TL aşırı değerlenmişti.
- Finansal krizi yaşamış birçok ülkede olduğu gibi Türkiye’de de kriz öncesi dönemde M2Y ve M2YB’ nin MB rezervlerine oranı yüksek seviyelerdeydi.
- Tüketim eğilimi artışı sonucu bankaların kredi miktarları artmıştır.
- Bankacılık sektöründe yabancı para cinsinden borçlarda yurtdışından sağlanan ucuz fonlar nedeniyle hızla artış gözlenmiştir.

1994 yılına gelindiğinde bu zamana kadar devam eden iç borçlanma politikasını faizleri düşürmek için terk edilmesi düşünülmüştür. Kasım 1993’de yapılması planlanan 4 hazine ihalesi iptal edilmiştir. İç borçlanmanın terk edilmesi sonucu finansman ihtiyacı için merkez bankası kaynakları kullanılmıştır. 1994 yılından geçerli olmak üzere tahvil ve bonolardan elde edilecek gelire %5 oranında gelir vergisi stopajı konmuştur. Sonuçta piyasada likidite fazlası devalüasyon beklentisini arttırmış ve döviz talebinin hızla artmasıyla sonuçlanmıştır. 26 Ocak 1994 tarihinde resmi kur ile piyasa kuru arasındaki marjın artması sonucu TL yaklaşık %14 oranında değer kaybetmiştir. Ocak nisan arasında TL’nin dolar karşısında kaybı nominal olarak %172’ e kadar yükselmiştir. Merkez Bankası dövizde yaşanan dalgalanmayı önlemek için para piyasasına müdahale etmiş gecelik faizler bilesik bazda %1000’lere kadar sıçramıştır³⁵.

³⁵ Selçuk Emsen, “Türkiye’de 1994-2001 Dönemi Uygulanan İstikrar Programı”, Sosyal Bilimler Dergisi, (Çevrimiçi), www.manas.kg/pdf/sbd-05-07.pdf, (12.07.2009), s.92

Kriz sonucunda, üç banka (Marmarabank, TYT Bank, Impexbank) ve Üç aracı kurum (Türk Invest, Çarmen, Pasifik) iflas etmiştir. Gelişmelere karşı 1994 Nisan kararları çerçevesinde bankacılık kesiminin problemlerini gidermek için;

- Mevduat kaçısını durdurmak ve likit fonların dövize yönelmesini önlemek için faiz hadlerinin yükseltilmesi kararı alınmıştır. Buna ek olarak mevduat sigorta kapsamı % 100'e çıkarılmıştır.
- Merkez Bankası parasal büyüklükler üzerinde etkisinin artırılması amacı ile zorunlu karşılık ve dispoñibilite oranlarında düzenlemeler meydana getirilmiş ve Merkez Bankası reeskont kredileri genişletilmiştir.

Tablo 9:1994 Krizinde Bankacılık Kesimine İlişkin Bazı Rasyolar(%)

	31.12.1993	30.6.1994	31.12.1994	30.6.1995
Faiz Gelirleri/Faiz Giderleri				
Krediler/Toplam Aktifler	166,7	162,1	150,5	136,7
Menkul Değ. Cüz./Toplam Aktifler	42,3	35,0	38,9	37,6
	11,3	14,2	11,3	14,6
Mevduat/Toplam Pasif	51,2	57,3	62,8	61,8
Y.P. Pasif /Toplam Pasif	43,3	45,8	46,6	43,9
Y.P.Aktif/Y.P. Pasif	84,6	95,1	96,5	92,8
Açık Pozisyon/Toplam Pasif	6,7	2,3	1,6	3,2

Kaynak: Ali İhsan Karacan, “**Bankacılık ve Kriz**”, Finans Dünyası Yayınları, No:1, Tütünbank, 1996, s.279

Krizle birlikte, bankacılık sisteminde toplam varlıklarında ciddi biçimde düşüş yaşanmış, ayrıca aktif ve pasif yapısında değişikliklere yol açmıştır. Aktifler içinde kredilerin payı düşerken, faiz giderlerinde yükseliş meydana gelmiştir. Yabancı para pasif kalemi artarken, yabancı para aktif kaleminde daha hızlı bir artış gözlenmiştir.

Merkez Bankası yeterli miktarda rezervinin olmaması krize gerekli müdahale yapılamamasına neden olmuştur. Sonuç olarak alınan önlemler bankalar için kısa vadeli çözüm getirmiştir.

Güvenin yeniden tesis edilmesi amacıyla bir çözüm olarak, tasarruf mevduatına % 100 sigorta uygulaması ile devlet güvencesi getirilmiştir. Böylece bankacılık sektörüne güven yeniden sağlanarak, mali kesimde kriz bir süreliğine asılmıştır. Ancak, bu limitsiz sigortanın devamı ve kamu kesiminin yüksek faizden borçlanmasını sürdürmesi nedeniyle, aşırı risk alan, kuralsız bir bankacılık sektörü oluşturulmuştur. Bu durum ileriki dönemlerde sektörde başka sorunlara neden olmuştur³⁶.

³⁶ Oğuz Yıldırım, “Türk Bankacılık sektöründe Yaşanan Finansal Krizler (1980 2002)”, (Çevrimiçi), paribus.tr.googlepages.com/o_yildirim6.doc, (12.07.2009), s. 6

2.4.3 KASIM 2000 VE ŞUBAT 2001 KRİZLERİ

Bankacılık sektörü Kasım 2000 krizi sonrası likidite ve faiz riski, Subat 2001 krizinde ise faiz, likidite ve kur riski ile karşılaşmıştır. Kriz özünde 1994 yılından sonra alınamayan önlemler ve yetersiz yapılandırmanın bir sonucu olarak gösterilebilir.

Genel olarak Türk bankacılık kesiminin sorunları 1994 krizi incelenirken belirtildiği için krizi özellikle IMF ile yapılan Stand By anlaşması çerçevesinde bakmak gerekir. 1990'lı yıllardaki makro ekonomik anlamda kötü gidişi durdurmak için 1999 Aralık ayında IMF ile enflasyonu düşürme programı uygulanmaya başlamıştır. Bu program ile 2000 yılı Türkiye ekonomisi %6.5-7 aralığında büyüme hızına ulaşmış, hem iç hem dış talep canlılığı sayesinde enflasyon %69 seviyelerinden %40'lara inmiştir. Bankacılık kesiminde de yeniden yapılandırma çalışmaları uygulanmıştır³⁷.

2000'li yıllardaki krizin nedenleri yapılan IMF anlaşması çerçevesinde sıralanabilir:

1. 1999 Aralık ayında uygulamaya başlanılan stand-by anlaşmasının önemli hedeflerinden biri sabit döviz kuru sisteminin benimsenip, uygulanmasıdır. Program çerçevesinde 1\$+0,77 Avro şeklinde belirlenen sepet kurun aşamalı olarak arttırılması öngörülmüştür. TCMB TL değerinin ekonomik gelişmeler ile birlikte belirli bir bant içinde dalgalanmasına izin verecektir ve kurlar günlük açıklanacaktır³⁸.

Kriz yaşanmadan önce tablodan inceleneceği gibi kamu bankaların TL mevduatta ağırlığı görünmektedir. Bankacılık sistemin döviz riski açıkça görünmektedir ki yabancı para cinsinden yükümlülükler altına girip, Türk lirası olarak değerlendiriliyor olması açık pozisyon kaynaklı bir risk demektir.

³⁷ Eren Aslan ve Bora Süslü, “Finansal Kriz Teorileri Işığında Türkiye’de Yaşanan Krizlerin Genel Bir Değerlendirilmesi”, Yeni Türkiye, Ekonomik Kriz Özel Sayısı 1, Sayı:41, Yıl:7, (Eylül-Ekim 2001),s.670.

³⁸ TCMB., Para Politikası Raporu 2001, Ankara:2002, s.6

Tablo 10:2000 Yılı Mevduatların Bankalararası Dağılımı (%)

	TL Mevduat	Döviz Mevduat	Toplam Mevduat
Kamu bankaları	61	17	39
Özel bankalar	39	83	61
Toplam	100	100	100

Kaynak: Halil Sunalı,”Yaşanan Mali Kriz ve bankacılık Sektörü”, Activefinans, sayı 10, s.7

TL’nin değerlendirilmesine izin verilmesi, adeta ithalatı teşvik edici hale gelmiştir. Dış ticaret açığı ve cari açık hızla büyümüştür. Ülkeye akan sıcak para akımı göz önüne alınarak tehlike yaratmadığı düşünülmese rağmen, cari açık krizin önemli nedenleri arasında sayılmaktadır. Dış ticaret açığı GSMH’ ya oranı 1999’da %6,9 iken, 2000 yılında %12,6 olarak kritik bir duruma gelmiştir. Döviz çıpa uygulaması birçok ülkede başarısızlıkla sonuçlanmasına rağmen göz göre göre uygulanmıştır. Brezilya, Meksika, Rusya ve Tayland döviz kuru çıpa uygulamasının sonucunda finansal krizler yaşamıştır³⁹.

Cari açığın özellikle beklenenin üzerinde gerçekleşen tüketimden kaynaklandığı belirtilebilir. Tüketim artışı, faizlerin düşmesinin tasarruf üzerine olumsuz etkisi, bankaların elinde bulundurduğu menkul değerlerin getiri oranının faiz düşüşü sonucu yükselmesiyle oluşan servet etkisi ve bir diğer etken nakit ihtiyacı için yerli paraya yönelişine paralel olarak Merkez Bankasının para arzını arttırması sonucu bankalarda özellikle riski az tüketici kredilerinde artış belirtilebilir⁴⁰.

2. Beklentilerin aksine sabit döviz kuru uygulamasına rağmen Döviz Tevdiat Hesabı (DTH) azalmamıştır. Aynı zamanda TCMB’na uyguladığı sabit döviz kuru içinde ancak dış varlık karşılığı piyasaya para sürme yetkisi tanındığı için, para arzı silahı elinden alınmış oluyordu.

³⁹ Ercan Uygur, “Krizden Krize Türkiye: 2000 Kasım ve 2001 Subat Krizleri”, Türkiye Ekonomi Kurumu, Tartışma Metni 2001/1, s.10

⁴⁰ Turan Yay, Gülsün Gürkan Yay ve Ensar Yılmaz, “Küreselleşme Sürecinde Finansal Krizler ve Finansal Düzenlemeler”, İstanbul: Ticaret Odası Yayını, No: 2001-47,Aralık 2001,ss. 21-45

Tablo 11:Türkiye’de Kriz Döneminde Döviz Tevdiat Hesabı, İnterbank

Aylar	DTH (Milyon TL)	İnterbank Gecelik faiz oranları (Ortalama)	Reel Döviz Kuru 1999=100
1999			
Kasım	17.410.7	69.78	126.37
Aralık	18.420.6	69.97	127.29
2000 Ocak	19.342.8	35.90	128.50
Şubat	20.440.7	49.23	131.59
Mart	21.381.9	39.08	132.59
Nisan	22.202.8	36.16	132.93
Mayıs	23.523.2	41.29	135.67
Haziran	23.733.0	42.00	132.29
Temmuz	24.453.2	25.97	133.49
Ağustos	25.367.5	35.57	135.92
Eylül	26.345.3	46.20	139.02
Ekim	26.759.7	38.41	142.45
Kasım	26.702.3	79.46	146.50
Aralık	25.341.7	198.95	147.59
2001 Ocak	25.685.9	42.16	148.08
Şubat	30.341.3	436.00	138.40
Mart	34.296.4	81.89	110.51

Kaynak: TCMB

3. IMF programının içeriğinde önemli bir eksiklik yabancı sermaye akımlarının ekonomiyi bozabilecek şekilde ülkeye girmesine engel olacak önlemleri içermemesidir. Kur düşük, faizler yüksek olduğunda kazanç peşinde koşan sıcak paranın ülkeye girmesi krizinde önemli göstergesi olmuştur.

Asıl sorun Türkiye için sermaye-emek uyumsuzluğu olmuştur. Sorun, yetersiz sermaye bağlı işgücü verimliliğinde düşüştür⁴¹.

4. 1999 yılında bankalararası faiz oranları istikrarlıyken 2000 yılında faizlerde çok fazla hareketlilik gözlenmiştir. Bu durumda en önemli olay kamu bankalarının zararlarının kapatılmaya çalışılması olmuştur. Halk ve ziraat bankalarının

⁴¹ Selçuk Emsen, “Türkiye’de 1994–2001 Döneminde Uygulanan İstikrar Politikaları”, Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:5, s.94

zararlarının aktiflerinin %40–50’si olduğunun anlaşılması piyasada faizlerin hareketliliğini daha da arttıran unsurlar olmuştur. Hazine, kamu bankalarının görev zararlarını karşılamak için tahvil satışı gerçekleştirmiştir⁴².

5. Kasım ve şubat krizlerinin en önemli iki sebebi zayıf bankacılık sistemi ve sermaye akımları olduğu bilinmektedir. 1994 krizinden sonra bankacılık sektörü etkin yeniden yapılanma sürecinden geçmeden, kısa vadeli borçlanmaya, artan kredi dağıtmaya devam etmiş, mali yapısı daha da bozulmuştur. Yurtdışından kısa vadeli döviz cinsinden borçlanma, alınan fonların yurtiçinde uzun vadeli kredi olarak dağıtılması ve devlet iç borçlanma senetlerine devletin borçlanma gereğini karşılamak için kullanılması bankaların açık pozisyonlarının yükselmesine neden olmuştur.

Tablo 12.Türkiye’de Kriz Döneminde Bankaların Açık Pozisyonu

Aylar	(Milyar \$)
2000-I	-15.78
2000-II	-18.18
2000-III	-20.00
2001-I	-12.16

Kaynak: Nur Keyder, ‘‘Türkiye’de 2000-2001 Krizleri ve İstikrar Programları’’, İktisat İşletme Finans Dergisi, Yıl: 16, Sayı:183, s.41

Bankaların mali yapıların bozulmasına kamu açıklarının finansmanı uğruna göz yumulmuş, etkin bir denetim yapılmamıştır. Belirtildiği gibi, düşük kur ve yüksek faiz ve artan faizler bankaların bilançolarında tuttukları tahvillerin değerinde aşınmaya yol açmıştır. Ticari bankaların 1998 yılında 11,115 milyon dolar olan kısa vadeli borçları 2001 yılı ocak ayında 19,279 milyon dolara kadar çıkmıştır. Krizin hemen öncesinde 2000 yılında ise kısa vadeli borç miktarı 16,900 milyon dolara kadar yükselmişti. Tahviller, bankaların yurtdışından borçlanmalarıyla karşılanmaktaydı. Bankalar, borçlanma imkanlarını ve güveni kaybettikleri an büyük bir likidite krizi yaşamışlardır. Likidite sıkışıklığı, faizlerin artmasını tekrar tetikler.

Kriz döneminde görüldüğü gibi faiz üzerinde bu durum büyük baskı yaratmıştır.

⁴² Parasız,s.551

Ekonomik krizin ilk önemli göstergesi olarak ilk önemli kırılması 22 Kasım 2000’de yaşanmıştır. 2000 sonbaharından özellikle cari işlemler açığı güveni sarsmış ve devalüasyon beklentisi artmıştı, bu ortamda yaklaşık 4,800 milyon dolarlık yabancı sermaye ülkeden çıkmıştır. Bankalarda açık pozisyonlarını kur riski oluşacağı beklentisiyle kapatmaya çalışırken Demirbanka TMSF tarafından el konulmuştur. Diğer bankalarda el konulacağı tehlikesi ile 22 Kasım’da gecelik faizlerini %110,8’e çıkarmıştır. Sonuçta net iç varlıklar hedefini aşan Merkez Bankası piyasaya likidite vermiş, brüt döviz rezervi 24,433 milyon dolardan 18.9 milyar dolara inmiştir⁴³.

Bu süreçte hisse senedi piyasası çökmüştür, gecelik repo %500-600 seviyelerine yükselmiştir. Aslında kriz ilk belirtisi Eylül 2000’de Bayındırbank’ın Romanya’da bulunan bankası BTR (Banco Turco Romana) batmasıyla kendini göstermiştir. Bankanın batmasını önlemek için kaynağın Vakıfbank tarafından sağlanması, krizin sinyali olarak belirtilmiştir⁴⁴.

Kasım ayı başlarında ki tüm gelişmelere rağmen açık bir kriz oluşturacak durum söz konusu değildi. Yılsonu yaklaşması ve yeni uygulama olan öz sermayelerinin %20’si oranında açık pozisyon taşıma zorunluluğu uygulaması için bankalar açık pozisyonlarını kapatmaya başlamışlardı ve böylece döviz talebi artıyordu. Döviz satın alabilmek için Türk lirası talepleri krizi tetikleyen unsur olmuştur. 2000 kasım’da yaşanan spekülasyon atak; merkez bankası net iç varlıklar hedefini aşmış, ek likidite sürmesi, IMF’den 7,5 milyar dolarlık ek rezerv olanağının serbest bırakılması, Ocak 2001’den itibaren uygulanmak üzere munzam karşılık ve disonibilite oranının düşürülerek sisteme 500 milyar TL ödeneceğinin açıklanması ve döviz piyasasında satışlar yapılması sonucu atlatılabilmekmiştir⁴⁵. %100 mevduat sigortası sistemi getirilmiştir.

⁴³ Öztürk Salih, ‘‘ Sabit Döviz Kuru Politikasının Finansal Krizlere Etkisi: 1997 Güneydoğu Asya ve 2000 Kasım-2001 Subat Türkiye Krizleri’’, Yönetim ve Ekonomi, Cilt: 10 Sayı: 1, (2003), s. 177

⁴⁴ Rudi Dornbush, ‘‘Ortaya Çıkan Piyasa Krizleri Üzerine’’, Çev. Özge İzdes, İktisat Dergisi, Sayı: 410-411,s.60

⁴⁵ Gökhan Karabulut, ‘‘Gelişmekte Olan Ülkelerde Finansal Krizlerin Nedenleri’’, İstanbul: Der Yayınları, 2002, s.134

Tablo 13:Kriz Öncesi Ve Kriz Dönemi Sermaye Hareketleri (Milyon \$)

	Ocak 2000- Ekim 2000	Kasım 2000-Haziran 2001
Yabancı Net sermaye Akımı	15179	-10432
Dolaysız yatırım	589	2406
Portföy yatırımı	6789	-8457
Uzun vadeli sermaye Akımı	3201	-553
Kısa vadeli sermaye akımı	4600	-3828
Yerli Net Sermaye Akımı	-5257	-3033
Dolaysız yatırım	-751	-452
Portföy yatırımı	-730	949
Kısa vadeli sermaye kayıtlı	-1223	-1847
Uzun vadeli sermaye kayıt-dışı	-2550	-1683

Kaynak: Korkut Boratav, “2000-2001 Krizinde Sermaye Hareketleri”, İktisat, İşletme ve Finans Dergisi ,, , Sayı:186, s.9.

Kasım krizinden sonra şubat ayına gelindiğinde programa güven tamamen yok olmuştu ve alınan önlemlere rağmen döviz talebi karşılanamamıştır. DİBS faizlerinin yükselmesi iç borç çevrilebilirliğini zorlaştırmış ve risk primi yükselmiştir. Sonuç olarak siyasi gerginlik kırılğan yapının çökmesine yol açmıştır⁴⁶.

Kasım krizi gibi Merkez Bankası net iç varlıklar hedefini aşmamak için piyasaya müdahalede gecikti. Kasım krizinde özellikle yabancıların döviz talebi söz konusuyken şubat krizinde yerli piyasada da döviz talebi yükselmiştir ve yükselen döviz talebini önlemek için Bankalararası faiz oranı %6200'lere kadar yükseltilmiştir. Döviz rezervleri hızla erimiştir. 16 Subatta 27.94 milyar dolar olan rezervler 23 Subat'ta 22.58 milyar dolara düşmüştür.(bkz.Tablo 14)

⁴⁶ Yılmaz Akyüz ve Korkut Boratav, “Türkiye’de Finansal Kriz Oluşumu”, İşletme ve Finans Dergisi, Sayı: 197, s.34

19 Şubatta bir gün valörlü döviz talebi 7,6 milyar doları bulmuştur. Likidite sıkışıklığı ödemeler sistemini kilitlemiş ve sonunda merkez bankası kuru dalgalanmaya bırakmıştır. 16 Şubatta 10169 olan borsa endeksi 19 Şubatta 8683 puanı görmüştür⁴⁷.

Tablo 14:TCMB Haftalık Döviz Rezervi (Milyon \$)

Kasım krizi	Brüt Döviz Rezervi	Şubat krizi	Brüt Döviz Rezervi
06.10.2000	24.530	05.01.2001	25.097
13.10.2000	24.839	12.01.2001	26.593
20.10.2000	24.239	19.01.2001	26.143
27.11.2000	23.249	26.01.2001	25.691
03.11.2000	24.256	02.02.2001	25.928
10.11.2000	23.583	09.02.2001	26.565
17.11.200	24.433	16.02.2001	27.943
24.11.200	21.583	23.02.2001	22.581
01.12.2000	18.942	02.03.2001	21.521
08.12.2000	19.624	09.03.2001	21.529
15.12.2000	19.823	16.03.2001	20.060
22.12.2000	19.934	23.03.2001	19.170
29.12.2000	19.635	30.03.2001	18.445

Kaynak: TCMB

Aşırı açık pozisyon taşıyan bankacılık sektörü, görev zararları nedeniyle işlerliğini kaybetmiş kamu bankaları, özelleştirme, yapısal ve hukuki reformlarda gecikmeler, Türk Lirası'nın aşırı değerlenmesi ve cari açığın kritik sınırı aşması karşısında döviz kuru band uygulamasının öne alınarak gerekli müdahalelerin zamanında yapılamaması, başarılı olabilecek bir programın başarısızlığa uğramasına neden olmuştur⁴⁸.

Mayıs 2001'de açıklanan "Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı" Mayıs'ta imzalanan yeni IMF stand-by düzenlemesiyle ve Dünya Bankası kredileriyle desteklenmiş ve üretimdeki serbest düşüşü önleyememesine rağmen krizin denetim altına

⁴⁷ Uygur, s.23

⁴⁸ Keyder,s.53

alınmasında etkili olmuştur. Bu programda öncelik tanınan bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılması sürecinde enflasyonun kontrolden çıkmaması için kamu borç yükünün artışı tercih edilerek, parasal büyüklükler denetim altında tutuldu.

Banka sisteminin mali yapısının güçlendirilmesi üç kanaldan yürütüldü. Görev zararı stoklarını bilançolarından tasfiye etmek için, kamu bankalarına özel tertip DIBS verildi. Mali yükümlülüklerinin kapatılması ve özkaynakları ile döviz pozisyonlarının güçlendirilmesi için TMSF bünyesindeki bankalara özel tertip DIBS ve döviz cinsi senetler ihraç edildi. Özel sermayeli ticari bankalara yabancı para pozisyon açıklarının kapatılmasına katkıda bulunmak ve Hazine'nin iç borçlanma vadesini uzatabilecek koşulları sağlamak için bu kesimle iç borç takası yapıldı.

Kasım krizi sonrası likidite ve faiz riski nedeniyle ciddi sorunlar yaşayan bankacılık sektörü Şubat kriziyle ilave olarak kur riskiyle karşı karşıya kalmıştır. Kriz döneminde faiz oranlarında yükselme fonlama maliyetlerini yükseltirken, diğer yandan menkul değerler cüzdanının piyasa değerini düşürerek banka bilançolarını olumsuz yönde etkilemiştir. Faizlerdeki yükselme özellikle kamu bankaları ve fon bünyesindeki bankaları ciddi zararlarla karşı karşıya bırakmıştır. Yaşanan ekonomik ortamda daralma ve krizlerin reel sektöre de yansıtacağı dikkate alınarak bankacılık sektörüne yönelik yeniden yapılandırmanın hızlandırılmasına ve birçok tedbir alınmasına neden olmuştur.

Banka sisteminin mali bünyesinin güçlendirilmesinin yanısıra, sistemin kurumsal yapısını ve denetimini etkinleştirecek yasal ve operasyonel düzenlemeler uygulamaya konuldu. Yeni yasal çerçevede kamu bankalarına görev verilmesi merkezi hükümet bütçesine ödenek konulması koşuluna bağlandı. Türkiye'nin ekonomi politikası için önem taşıyan bu değişim, bütçenin siyasal işlevinin ve saydamlığının artmasına katkıda bulunacak bir olgudur. Ancak, 2001 yılında kamu bankalarını yeniden yapılandırırken kredilendirme kapasitelerinin daraltılmış olması, krizden çıkışı zorlaştırmıştır⁴⁹.

⁴⁹ Merih Celasun, “2001 Krizi, Öncesi Ve Sonrası: Makro Ekonomik Ve Mali Bir Değerlendirme”, Ankara: İmge Yayınları, 2002, s. 74

2.5 KRİZ SONRASI TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜNDE YENİDEN YAPILANDIRMA SÜRECİ

Son yıllarda yoğunlaşan bankacılık krizleriyle birlikte çözüm önerileri de tartışılmaya başlamıştır. Finansal sektörde yeniden yapılandırma çalışmaları hızlanmış, ülkeler kendi özelliklerine göre yeniden yapılandırma programları oluşturmuşlardır. Bankacılık sektörünü yeniden yapılandırılması, bir ülkede meydana gelen krizle bankacılık sektörünün en az %20'sini etkilemesi sonucunda sektörde güven bunalımının çözülmesi, sektörün iyileştirilmesi amacına yönelik yapısal ve düzenleyici programların uygulanması şeklinde tanımlanabilir⁵⁰.

Bankacılık sektörü yeniden yapılandırma programlarının iki temel amacından söz edilebilir. İlki, mali bünyeleri bozulan bankaların yükümlülüklerini sağlıklı bir şekilde karşılayabilecekleri bir yapıya kavuşturmak ikincisi ise, sürdürülebilir bir karlılık düzeyini yakalayabilmelerini gerçekleştirmektir.

Kriz oluşum süreci, krizin başlangıç makro ve mikro yönlü nedenleri göze alınarak ülkelerin kendi özelliklerine göre bir yeniden yapılandırma programı oluşturmaları önem arz etmektedir. Bankacılık sektöründe ülke farklılıklarına karşın yeniden yapılandırmada dört önemli öge değişmemektedir.

1. Banka krizi sonrasında yeniden güven ortamının oluşturulması yeniden yapılandırma çalışmaları için bir zemin oluşturacaktır.
2. Bankaların yapılacak yasal düzenlemeler ile daha güçlü ve sağlam bir yapıya kavuşturulması ikinci öge olarak belirtilir.
3. Alınacak mali önlemler sonrasında bankaların mali yapıları güçlenecek ve ödemeler sisteminin düzenli çalışması sağlanacaktır.
4. Son aşamada, bozulan bankacılık sektörüne yapısal alınacak önlemler ile daha sağlıklı ve verimli bir hale gelecektir.

⁵⁰ Oguz Yıldırım, “Kriz Deneyimlerinin Kavramsal Olarak Farklılaştırılması: Latin Tipi Kriz Ve Asya Tipi Kriz Modelleri”, İstanbul: Arıkan Yayıncılık, 2006, s.14

Bankacılık sektörü kriz döneminde acil önlem olarak likidite desteği yoluna başvurulması üzerinde durulmaktadır. Yükümlülükler sorunu hafifletildikten sonra mali yapıların güçlendirilmesine sıra gelindiğinde kamusal otoritenin rolü ön plana çıkar ve üç yolla müdahalede bulunur.

İlki bankaların kapatılarak tasfiye edilmesidir. İkincisi mali yapıların güçlendirilmesi için sermaye desteğinin sağlanmasıdır. Mali yapıların güçlendirmek içinse, bankalara el konulması ya da köprü banka uygulaması ile bankaların varlık ve yükümlülüklerin devredilmesidir. Üçüncü müdahale aracı ise; banka birleşmeleri, kamunun mevduatlarının mali yapıları zayıf bankalara aktarılması, sorunları çözümü imkanı olan bankaların iyileştirilmesi gibi yöntemler şeklinde sıralanır. Son aşama ise, gözetim ve denetimin etkisini artırılması, yasal ve kurumsal düzenlemeler belirtilebilir⁵¹.

Türkiye’de bankacılık sektörünün etkin denetimi ve yönetimi için TCMB ve Hazine tarafından paylaşılan görev 31 Ağustos 2000’de Bankacılık Denetleme ve Düzenleme Kuruluna (BDDK) devredilmiştir. BDDK tarafından bankacılık sorunların çözümü için 15 Mayıs 2001’de ‘‘Bankacılık sektörü yeniden yapılandırma programı’’ uygulamaya konulmuştur. 1999-2002 yılları arasında Türk bankacılık sektörü yeniden yapılandırma 41 yapısal koşulla 4 aşama olarak düzenlenmiştir.

Bankacılık sektörü yeniden yapılandırma dört ana başlık altında incelenecektir;

1. Kamu bankalarının finansal ve operasyonel açıdan yeniden yapılandırılması.
2. TMSF bünyesindeki bankaların devralma, birleşme, satış ve tasfiyelerinin en kısa zamanda çözümü.
3. Yaşanan krizden olumsuz etkilenen özel bankaların sağlıklı bir yapıya kavuşturulması.

⁵¹ Oğuz Esen, “ **Bankacılık Krizleri, Yeniden Yapılandırma Programları ve Türk Bankacılık Sektörü**”, Siyasa Dergisi Sayı.1, (Bahar 2005), s.2

4. Bankacılık sektörü gözetim ve denetim yapısını güçlendirerek sektörü daha etkin ve rekabetçi bir duruma getirmek.

Aşağıda bu dört aşamada toplanabilen bankacılık yeniden yapılandırma uygulamaları ayrıntılarıyla incelenecektir.

2.5.1. KAMU BANKALARININ YENİDEN YAPILANDIRILMASI

Kamu bankalarının kriz döneminde piyasayı bozucu en önemli etkisi göstermişlerdir. Etkinsiz yönetim ve siyasi yönlendirilmelerle nakit sıkıntısı yaşayan bankaların maliyeti de büyük boyutlara ulaşmıştır. Kamu bankalarının yüklenilmiş görev zararları 2001 kriz döneminde bilanço büyüklüğüne oranının %50 'e ulaştığı ve sermaye açığına yol açtığı gözlenmiştir. Ayrıca kamu bankalarının toplam mevduat içindeki payı %40 iken krediler içindeki payı %25'de kaldı ve büyük oranda kriz döneminde şüpheli alacak şekline dönüştüğü ve yeterli karşılık ayrılmadığı gözlenmiştir. Kamu bankalarının yeniden yapılandırılması finansal ve operasyonel yönden incelenecektir.

2.5.1.1. Kamu Bankalarının Finansal Yeniden Yapılandırılması

Finansal önlemler bankacılık krizi sonrası acil ve kısa vadeli önlemleri içermektedir. Kısa vadeli önlemleri şu şekilde sıralayabiliriz:

- Görev Zararlarının Tasfiyesi
- Kısa Vadeli Yükümlülüklerin Azaltılması
- Sermaye Yapısının Güçlendirilmesi
- Mevduat Faiz Oranının Piyasa Sartlarına Uyumu ve Kredi Portföyünün İyileştirilmesi

Kamu bankalarının kriz sonrası görünen ve büyüyen görev zararlarına karşılık olarak değişken faizli menkul kıymetler verilmiştir. Böylece bankaların muhasebe

hesabı olarak aktif tarafının artırılarak sermaye yapısı güçlendirilmeye çalışılmıştır. Nakit 326 trilyon TL nakit dışı 3.224 trilyon TL civarında kaynak aktarılmıştır. Alınan önlemlerle 2000’de görev zararları sonucu oluşan borç 17.413 Trilyon TL’den 2001 yılında net 7.759 trilyon TL olarak gerçeklemiştir⁵². Kamu bankalarının birçok banka gibi 2001 krizinden sonra likidite sorunu yaşamıştır. Likidite sorunu borçlanma gerekliliğini artıran bir unsurdur. Yeniden yapılandırılma çalışması içinde özellikle kısa vadeli borçlanma gereği Merkez Bankasında repo veya doğrudan satış aracıyla likidite sağlama olanağı verilmiştir.

Kamu bankalarının 16 Mart 2001 tarihinde 8,5 trilyon TL özel bankalara ve banka dışı kesime borçları sıfırlanmıştır⁵³.

Sermaye yeterlilik rasyolarında iyileşme sağlanması için risk seviyesi düşük DIBS’nin payının artırılması sağlanmıştır. Nakit ve menkul kıymet olarak kamu bankalarına aktarılan kaynaklar ile aralık 2000’de 2.9 katrilyon TL tutar olan ödenmiş sermaye Ağustos 2003’de 3.4 Katrilyon TL ulaşmıştır. Aynı dönemde özkaynaklar sırasıyla 7,1 ve 7,8 katrilyon TL olmuştur. Kredi portföyünü iyileştirmek için gerekli yasal düzenlemelerle desteklenerek takipteki alacakları hesabına aktarma ve gerekli karşılıkları ayırma şeffaf olunması konusunda çalışma sağlanmıştır. Kamu bankalarında piyasa şartlarından uzaklaşan ve krizde rol oynayan faiz dalgalanmalarını önlemek için DIBS faiz oranının altında mevduat faiz oranı belirlenmiştir ve verilen kredilerin faiz oranı kaynak maliyeti, verimlilik ve etkinlik ilkelerine uygun belirlenmeye başlanmıştır.

2.5.1.2. Kamu Bankaları Operasyonel Yeniden Yapılandırma

Operasyonel yeniden yapılandırma yönetim kalitesinin iyileştirilmesi, çalışanların verimliliğinin artırılması, hatta yabancı danışmanların kullanılması ve sektöre yabancı bankaların girişinin özendirilmesi sağlanarak gerçekleştirilir. Bu yönde öncelikle Emlak bankası tasfiye edilerek Ziraat bankası ile birleştirilmiş ve

⁵² BDDK, Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı Gelişme Raporu-VII, Ekim, 2003, s.16

⁵³ TCMB., Para Politikası Raporu 2001, Ankara:2002, s.16-17

özelleştirilme uygulanması için gerekli düzenlemeler hala sağlanmaktadır. Kamu bankalarının sayısı azaltılmış ve personel sayısı azaltılmıştır⁵⁴.

Tablo 15: Kamu Bankalarının Personel ve Şube Sayısı

	Şube Sayısı				Personel Sayısı			
	2003	2004	2005	2006 Eylül	2003	2004	2005	2006 Eylül
Kamu Sermayeli Bankalar	1.971	2.149	2.035	2.046	37.994	39.467	38.046	39.509
Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.	1.148	1.146	1.146	1.146	22.138	21.172	20.373	20.860
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	527	707	584	588	8.515	11.145	10.509	11.007
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O.	296	296	305	312	7.341	7.150	7.164	7.642

Kaynak: TBB

Risk yönetimin gereği olarak ‘‘ bankaların iş denetimi ve risk yönetim sistemleri hakkında yönetmelik’’ doğrultusunda risk yönetiminden sorumlu birimler yeniden yapılandırıldılar. Kamu bankaları kar/zarar, likidite durumu, faiz oranlarını takip etmek için izleme programı oluşturuldu ve günlük değişimler dahil izlenir kılındı.

2.5.2. TMSF BANKALARININ YENİDEN YAPILANDIRILMASI

Bankacılık krizlerinin ardından Türkiye’de birçok banka TSMF bünyesine devredilmiştir. Gerek maliyeti gerek sayıca fazla olması nedeniyle Türk bankacılık sektörünün yeniden yapılandırılmasında önemli bir unsurdur. TMSF devir işlemi 1997 yılında Türk Ticaret Bankası ile başlamıştır. 1999 Bank Express izlemiştir. TSMF kapsamında bulunan banka sayısı 1998 yılı sonunda 2 iken, bunlara 1999 yılı sonunda bankacılık sistemindeki beş sorunlu banka daha eklenmiştir. 2000 yılında banka sayısı 11’e çıkmıştır.

⁵⁴ Ekrem Keskin, Melike Alparslan ve Emre Alpan İnan, “Türkiye Bankalar Birliği 2004 Türkiye İktisat Kongresi Raporu Türk Bankacılık Sektörü”, Bankacılar Dergisi, Sayı.49, (2004), ss.75-76

Tablo 16:TMSF'na Devredilen Bankalar ve Gerekçeleri

Mülga 3182 Sayılı Bankalar kan. Uyarınca	4389 Sayılı Bankalar K. Md. 14/3 Uyarınca	4389 Sayılı Bankalar K.	4389 Sayılı Bankalar K. Md. 14/3 ve 4 Uyarınca
Ticaret bankası 26.05.1997 Bank Ekspres 25.10.1998 İnterbank 07.01.1999	Yaşarbank 21.12.1999 Demirbank 06.12.2000 Sitebank 09.07.2001 Ulusalbank 28.02.2001 Tarişbank 09.07.2001 İmar Bankası 03.07.2003	İmar bankası	Egebank 21.12.1999 Yurtbank 21.12.1999 Sümerbank 21.12.1999 Esbank 21.12.1999 Etibank 27.10.2000 Bank Kapital 27.10.2000 İktisat Bankası 15.03.2001 Bayındırbank Kentbank EGS Bank 09.07.2001

Kaynak: TMSF, Faaliyet Raporu 2004, (Mayıs, 2005), s.19

Yaşarbank, Demirbank, Sitebank, Ulusalbank ve Tarişbank finansal krizin ardından finansal yapılarında tamamen bozulma, seyyaliyetlerinin ve likiditelerinin kaybedilmesi üzerine görülen lüzum üzerine fon bünyesine alındı. Geri kalan 12 banka ise mali yapılarında bozulma ve banka kaynaklarının hakim ortaklarının lehine ve banka zararına sebep olacak şekilde kullanılması nedeniyle fon bünyesine alındı.

Bu bankalar dışında Toprakbank 30.11.2001 ve Pamukbank 18.06.2002 tarihlerinde devredilmişlerdir. Yükümlülüklerini yerine getirmeyen, alınması istenen tedbirleri almayan, faaliyetine devamı mudilerinin hakları açısından; mali sistemin güven ve istikrarı bakımından tehlike arz eden İmar bankası'nın bankacılık işlem yapma ve mevduat yapma izni kaldırıldı ve TMSF bünyesine geçti. Ayrıca Türkiye'de faaliyet gösteren yabancı banka şubelerinde Kıbrıs Kredi bankasının mali bünyesindeki

zararının devam etmesi ve merkezinden kaynak temin edemediğinin görülmesi üzerine bankacılık yapma izni kaldırılmıştır⁵⁵.

Tablo 17: Satılan ve Birleştirilen Fon Bankaları

BİRLEŞTİRİLEN FON BANKALARI				
Sümerbank ile Birleştirilen Bankalar		Etibank İle Birleştirilen Bankalar		Bayındırbank ile Birleştirilen Bankalar
Egebank, Yurtbank, Yaşarbank, Bank kapital, Ulusal bank.		İnterbank, Esbank		EGS Bank, İktisat Bankası,Etibank, Kentbank, Toprakbank
SATILAN FON BANKALARI				
Bank Ekspres	Demirbank	Tarişbank	Sitebank	Sümerbank
Tefken Grubuna satıldı.	HSBC'ye satılmıştır.	Denizbank Satılmıştır.	Novabank Sa'ya satılmıştır.	Oyak Grubuna Satılmıştır.

Kaynak: BDDK, ss.20-22

2.5.2.1. TMSF Bankalarının Finansal Açıdan Yeniden Yapılandırılması

TMSF kapsamındaki bankaların finansal yönden yeniden iyileştirilmesi bankaları kısa vadeli yükümlülüklerin azaltılması, açık pozisyonlarının kapatılması ve mevduat faiz oranlarının piyasa koşullarına uygun hale getirilmesini içermektedir.

Kapsamdaki bankaların zararlarını karşılamak finansal yapılarını sağlamlaştırmak ve yükümlülüklerinin devredilmesi amacıyla Hazine Müsteşarlığı tarafından özel tertip tahviller ihraç edilmiştir. İhraç tutarı TL olarak toplam 16.3 katrilyon TL ulaşmıştır. TMSF bankaları hazine tarafından verilen özel tertip tahvillerin bir bölümünü kısa vadeli yükümlülüklerini yerine getirmek amacıyla kullanılmıştır. Merkez Bankası'na kesin satış yapmak yoluyla sağlanan kaynaklar Mart 2001 tarihinde 5.2 Katrilyon TL olan TCMB dışındaki kısa vadeli yükümlülükler sıfırlanmıştır. Aynı tarihte 2.6 katrilyon TL kısa vadeli yükümlülükler de 2002 yılı içinde karşılanmıştır⁵⁶.

⁵⁵ BDDK, s.29

⁵⁶ BDDK, s.16

Fon bankalarında Mayıs 2001’de 4.5 milyar dolara ulaşan yabancı para açık pozisyonları gerçekleştirilen dövize endeksli kamu kağıdı ihracıyla azaltılmıştır. 2003 yılı içinde 19 milyon dolara kadar geriletilebilmiştir.

Fon bankalarının mevduat faiz oranları Mart 2001’den itibaren adım adım piyasa şartlarına uygun hale getirilmeye çalışılmıştır. Bu anlamada fon bankalarının yükümlülükleri ve mevduatları başka bankalara devredilmiştir. Mevduatların önemli bir kısmı DİBS karşılığında diğer bankalara satılmıştır. İhalelerle 479 trilyon TL ve 2.587 milyon dolar mevduat 8 özel bankaya devredilmiştir. Kamu bankalarına devredilen döviz yükümlülüğü ise 2,413 milyon doları bulmuştur.

2.5.2.2. TMSF Bankalarının Operasyonel Açıdan Yeniden Yapılandırılması

Fona devredilen bankaların şubeleri, fona devir edildikleri tarih sırasına göre 555 şube satışları yapılan ve kamuya devredilen bankalara devredilmiş; 265 şube ise şube satış yöntemiyle elden çıkarılmıştır. Yalnız mümkün olduğunda istihdamın korunması amaçlanmıştır. Bankaların şube sayıları sağlıklı hale getirilmesine çalışılmış is hacimleri, konumları, müşteri profili itibariyle şube sayıları değiştirilmiş, ihtiyaç dışı şubeler kapatılmıştır.

Tablo 18:TMSF Bankalarında Personel Ve Şube Sayıları Gelişimi

	Devir tarihinde		Sat. Bank. Dev.		Satılan Şubeler		Mevcut sayı	
	Şube S.	Personel S.	Şube	Per. S.	Şube	Dev. Per. S.	Şube	Personel
Bayındırbank	22	381					1	405
Toprakbank	165	2.482			91	733		
Pamukbank	196	5.320	172	3773				
EGS Bank	49	918			3	39		
Etibank	283	6.171			100	1106		
İktisat Bankası	62	1.305			25	131		
Kentbank	86	1.422			46	456		
Tarişbank	41	526	29	345				
T. Ticaret Bank.	274	4.790						
Sümerbank	401	9.357	135	3.198				
Bank Ekspres	25	721	26	618				
	13	253	5	146				
	198	4.241	188	3.565				
Toplam	1.815	37.889	555	11.645	265	2.464	1	405

Kaynak: BDDK**2.5.2.3. TMSF Bankalarında Varlık Yönetimi ve Takipteki Alacakların Tahsilatı**

Fon bankalarının varlıklarının hızlı ve etkin yönetimi amacıyla yeni bir organizasyonel yapılandırma ile takipteki alacaklar, iştirakler ve gayrimenkuller tahsilat dairelerine devredildi. Devir tarihleri ile Ağustos 2003 arasındaki dönemde takipteki alacaklarından yapılan tahsilatlar, geri ödeme planına bağlanan alacaklarından yapılan tahsilatlar, banka, iştirak ve gayrimenkul satışlarından elde edilen gelirler toplamı 1.8 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir.

Bankaların fona devri ile 31.12.2004 arasında takipteki alacaklardan tahsilatlar sonucu yaklaşık 1,4 Milyar dolar gelir elde etmiştir. Fon bünyesinde tahsilat dairelerince gerçekleştirilen tahsilatlardan 1.238 milyon dolar fon bankalarının bünyesinde gerçekleşen tahsilatlardan ise 168,7 milyon dolar gelir elde edilmiştir.

2.5.3. ÖZEL SEKTÖR BANKALARININ YENİDEN YAPILANDIRILMASI

Türkiye’de yaşanan bankacılık krizlerinden sonra özel bankaların fon bünyesine alınması sonrasında diğer özel bankalar için aynı sorunların tekrar etmemesi için yeniden yapılandırmaları gündeme gelmiştir.

Özel bankaların sağlıklı yapıya kavuşturulması için sermaye yapılarının güçlendirilmesi, piyasa risklerinin en aza indirilmesine çalışıldı. Özellikle bankaların sermaye arttırımı, sermaye benzeri kredi temini, birleşme ve devralmalar, şube ve personel kalitesinin iyileştirilmesi, bankacılık maliyetlerinin azaltılması, yoğunlaşmış kredilerinin yeniden yapılandırılması, iştirak ve gayrimenkullerden yapılandırma ve satış, bankacılık sistemine yabancıların ortaklık ya da satın alım yoluyla girişi şeklinde belirtilebilir⁵⁷.

Özel bankaların kriz döneminde yeniden yapılandırılmasına gerek duyulan sorunları şu şekilde sıralanabilir:

- Yaklaşık 9 milyar dolar bilanço içi yabancı para açık pozisyonu ile yüksek tutarda sendikasyon kredisi kullanımına bağlı yüksek kur riski,
- Elde edilen kaynakların kısa vadeli olması nedeniyle artan likidite ve faiz riski,
- Kriz döneminde aşırı yükselen faizler ve yükselen devalüasyonun etkisiyle 2001’de gerçekleşen 2,7 milyar dolarlık zarar ve sermayeleri 6 milyar dolar erimiş; özkaynakların aktiflere oranı 2000 sonunda %15,4 iken 2001 içerisinde %7,1’e kadar gerilemişti. Kısaca özkaynak yetersizliği söz konusuydu.
- İç denetim ve risk yönetiminde yetersizlik,
- Küçük ölçekli ve parçalı yapı nedeniyle sistemdeki karlılığın düşüşü
- Takipteki krediler arasına alınmayan ve karşılık ayrılmayan kredilerde artış.

⁵⁷ BDDK,s. 34

Öncelikle bankaların kendi kaynakları ile sermaye yapıları güçlendirildi. Kriz döneminde sermaye artışı 2,4 milyar dolardır. Krizin en önemli gösterge ve sebeplerinden sayılan bankaların döviz açık pozisyonlarını iç borç takas yöntemiyle 2000 yılındaki 8,4 milyar dolarlık seviyesinden krizde alınan önlemlerde kriz sonrasında 2003 yılı 764 milyon dolar olarak kadar indirilmiştir. İç borçlanma araçları olarak değişken faizli döviz endeksli ve döviz cinsinden tahvillerin payının yükselmesi özel kesim faiz riskinin azalmasına sebep olmuştur. Değişken faizli, döviz endeksli ve döviz cinsinden iç borçlanmaya ağırlık verilmesiyle birlikte, kur ve faiz riski sınırlandırıldı.

Finansal sektörde özellikle borçların yeniden yapılandırılması sürecinde Londra yaklaşımın örnek alındığı kısaca İstanbul yaklaşımı olarak adlandırılan programla; BDDK'nın onaylamasına paralel olarak 3 yıllık bir sürede borçlular sözleşmeye bağlanarak, gerektiğinde ek finansman desteği sağlanarak borcun yeniden yapılandırılması veya borç ödeme planının düzenlenmesine imkan sağlamıştır. 249 firma ile finansal yeniden yapılandırma sözleşmesi imzalanmıştır. Toplam borç tutarı 5,4 Milyon dolardır⁵⁸.

Bakanlar Kurulu Bankalar 12 Mayıs 2001 tarih 4672 sayılı karar ile Bankalar Kanununda çok önemli değişiklikler yapmıştır. Bankacılık kanununda yapılan değişiklikler ana başlıklarıyla şu şekilde sıralanabilir⁵⁹:

- Kredi ve iştirak sınırları değiştirilmiştir,
- Pay sahipliği ve devir payları oranları değiştirilmiştir,
- Banka ortakları ve yöneticilerinin şahsi sorumlulukları artırılmıştır,
- İdari ve adli suç ve cezalar yeniden düzenlenmiştir,
- Özel Finans Kurumlarının kurulması ve kaldırılmasına ilişkin yetki BDDK'ya bırakılmıştır.

⁵⁸ Keskin, Alparslan ve İnan, s.76

⁵⁹ TBB, “Bankacılık ve Araştırma Grubu Raporu: Son Dönemde Bankacılık Alanında Gerçekleştirilen Yasal ve Düzenleyici Değişiklikler 1999-2001”, Ankara,2001, ss.7-12

- Bankaların ayırdıkları karşılıklara ilişkin düzenleme yapılmıştır,
- Yabancı para pozisyonunun sınırları çizilmiştir,
- Bankaların kuruluş, faaliyet, birleşme ve devirlerine ilişkin değişiklikler yapılmıştır.
- Bankaların konsolide bazda mali tablolar düzenlemesine karar verilmiştir.
- Mevduat sigortası 50 milyar ile sınırlandırılmıştır.
- Uluslararası muhasebe standartlarının uygulaması güçlendirilmiştir.

2.5.4. BANKA GÖZETİM VE DENETİM YAPISININ GÜÇLENDİRİLMESİ

Sektörde etkin bir gözetim ve denetim yapısını oluşturulması için makro ekonomik yapının sağlıklı olması, gelişmiş altyapı, etkin bir piyasa disiplini bankalardaki sorunların çözümüne yönelik etkin ve sistematik koruma sağlayacak mekanizmaların olması önemlidir. Gözetim ve denetimde amaç, bankacılık sisteminin daha etkin ve rekabetçi bir yapıya kavuşturarak sektörün dayanıklılığını arttırmak ve sektöre olan güveni kalıcı kılmaktır. Sistemin gözetim ve denetimin sağlanmasında aşağıdaki belli konulara dikkat etmek gerekmektedir:

- Gözetim ve denetimin etkinliğini sağlayacak koşulların iyileştirilmesi
- Bankaların iç denetim sistemlerinin etkinleştirilmesi
- Piyasada gözetim ve denetimin etkin işlenmesinin sağlanması
- Bağımsız bir denetim otoritesinin oluşturulması zorunludur.
- Düzenleyici örgütsel yapılara daha etkin yer verilmesi

Türk bankacılık sisteminde en önemli denetim bazında gelişme daha önce belirtildiği gibi BDDK oluşturulmasıdır. BDDK 4389 sayılı kanunla verilen, düzenlemelerin uygulanmasını sağlamak, uygulamaları denetlemek ve sonuçlandırmak, kanunda belirtilen yetkiler çerçevesinde düzenlemeler yapmak, kredi sisteminin sağlıklı çalışmasını sağlayacak önlemleri almak piyasayı tehlikeye sokacak her türlü işlem için gerekli önlemleri almak gibi temel görevleri yerine getirmek zorundadır.

Banka gözetim ve denetim yapısına ilişkin düzenlemeler aşağıdaki şekilde sıralanabilir;

- Sermaye yeterliliğinin sağlanmasına yönelik uygulamalar
- Risk algılama ve yönetimine ilişkin uluslararası gelişmeler paralelinde iç denetim sistemlerinin geliştirilmesi
- Özel finans kurumlarına ilişkin düzenlemeler
- Yabancı ülkelerle yapılan denetim ve işbirliği anlaşmaları
- Banka sermayesinin güçlendirilmesi programı kapsamında yapılan düzenlemeler
- Muhasebe standartları, bağımsız denetim ile devir ve birleşmelere ilişkin düzenlemeler
- Banka kaynaklarının belli gruplarda toplanmasını önlemek için kredi ve iştirak sınırlamaları ile karşılıklara ilişkin düzenlemeler.

3. TOPLANAN VERİLERİN ANALİZİ

3.1. FİNANSAL YAPI

3.1.1 BATIK KREDİLER/TOPLAM KREDİLER

3.1.1.1 TÜRK TİCARET BANKASI (30.05.1997)

Sermaye yeterlilik oranı banka için en önemli problem olarak gözüktüyor. 1991 yılından 1996 yılına kadar ortalama sermaye yeterlilik oranı 3,66. El konulduğu yıl olan 1997 yılında ise sermaye yeterlilik oranı - 3,4.

1988 yılından 1996 yılına kadar batık kredilerin toplam kredilere oranı 1,9 %. El konulduğu yıl bu oran 39,3'e çıkıyor.

Zararın toplam %38'i fx pozisyonundan, %27 si batık kredilerden kaynaklanıyor..

Fx pozisyonundaki kaybın nedenini görmemizi sağlayan önemli iki faktör var;

- 1990 yılından 1996 yılına kadar Fx varlıkları / Fx Yükümlülükleri oranı 87 %.

Bu oran 1996 yılında 64 %'e ve 1997 yılında 46 % ya düşüyor.

- 1996 yılında ortalama USD/Tl paritesi 83.043 TL iken 1997 yılında ortalama USD/Tl paritesi 151.428.

Bilançosunda fx varlıklarının neredeyse iki katı fx yükümlülüğü taşıyan bir banka için, %82'lik USD/Tl paritesindeki artış fx zararlarını kaçınılmaz hale getirmiştir.

Bankaya el konulduğu dönemde, batık kredilerin sadece 3,9 %'nin şirket hissedarları tarafından kullanıldığı gözlemlenmektedir.

Tablo 19:Türk Ticaret Bankası Gelir Tablosu⁶⁰

TL TRİLYON	31.12.1997
FAİZ GELİRİ	77
FAİZ GİDERİ	83
FAİZ DIŞI GELİR	12
FAİZ DIŞI GİDER	72
TOPLAM ZARAR	66

Kaynak:BDDK bankalarımız el kitabı

Zararın 18 trilyon Tl'sini batık krediler için ayrılan karşılıklar,25 trilyon Tl'sini Fx tarafındaki kayıplar oluşturmaktadır.

3.1.1.2 BANK EKSPRES (25.10.1998)

1993 yılından 1997 yılına kadar batık kredilerin toplam kredilere oranı 3,04 %. El konulduğu yıl ise batık kredilerin toplam kredilere oranı 226,9 %. 1998 yılında bankanın zararı 130 trilyon Tl. Bu zararın 79 trilyonu batık kredilerden kaynaklanıyor.

Açık döviz pozisyon büyüklüğü 39 milyar USD. Fx geliri 88 trilyon Tl iken, Fx kaybı 97 trilyon Tl. 22 trilyonluk zarar ise batık kredilere ayrılan karşılıklardan gelmektedir.

⁶⁰ Bankalara ait gelir tabloları BDDK tarafından yayımlanan bankalarımız el kitabında yer alan verilere göre düzenlemiştir. Batık kredilerden kaynaklanan karşılıklar, bankalarımız el kitabında faiz gideri kısmında yer almaktayken, tamamı giderleştirilmiş olan bu kalem ilgili tabloda faiz dışı gider kalemine dahil edilmiştir. Sayısal değerler en yakın tam sayıya yuvarlanarak yaklaşık olarak verilmiştir.

Tablo 20:Bank Ekspres Gelir Tablosu

TL TRİLYON	31.12.1998
FAİZ GELİRİ	50
FAİZ GİDERİ	56
FAİZ DIŞI GELİR	95
FAİZ DIŞI GİDER	219
TOPLAM ZARAR	130

Kaynak:BDDK bankalarımız el kitabı

3.1.1.3 INTERBANK (07.01.1999)

1988 yılından 1997 yılına kadar ortalama batık kredilerin toplam kredilere oranı 5%.

El konulduğu yıl ise batık kredilerin toplam kredilere oranı 397,5%.

1998 tılının sonu itibari ile 227 trilyon TL'lik zararın 148 trilyonu batık kredilerden kaynaklanmaktadır. Fx zararı ise 47 trilyon TL'dir.

Tablo 21:Interbank Gelir Tablosu

TL TRİLYON	31.12.1998
FAİZ GELİRİ	324
FAİZ GİDERİ	257
FAİZ DIŞI GELİR	221
FAİZ DIŞI GİDER	517
TOPLAM ZARAR	227

Kaynak:BDDK bankalarımız el kitabı

3.1.1.4 EGE BANK (21.12.1999)

1988 yılından 1997 yılına kadar ortalama batık kredilerin toplam kredilere oranı 4,06%. El konulduğu yıl ise batık kredilerin toplam kredilere oranı 211,2%.

1999 yıl sonu itibarı ile zararın 321 trilyon TL'si batık kredilerden, 103 trilyon TL'si fx zararından kaynaklanmaktadır.

Tablo 22:Egebank Gelir Tablosu⁶¹

TL TRİLYON	31.12.1999
FAİZ GELİRİ	103
FAİZ GİDERİ	233
FAİZ DIŞI GELİR	270
FAİZ DIŞI GİDER	784
TOPLAM ZARAR	642

Kaynak:BDDK bankalarımız el kitabı

3.1.1.5 YAŞAR BANK (21.12.1999)

1993 yılından 1997 yılına kadar ortalama batık kredilerin toplam kredilere oranı 3,13%. El konulduğu yıl ise batık kredilerin toplam kredilere oranı 63,5%.

1999 yıl sonu itibarı ile 590 trilyon TL'lik zararın 255 trilyon TL'si batık kredilerden, 188 trilyon TL'si fx zararından kaynaklanmaktadır.

⁶¹ Batık krediler için ayrılan karşılığa ait kaybın bir çoğu daha önceki yıllarda gelir tablosunda yer alması gereken zararlar iken, yetersiz teknolojik alt yapı yüzünden, kötü kredilerin oranı ve ayrılması gereken karşılık ile ilgili karar verilemediği için 1999 yıl sonu gelir tablosuna yansımaktadır.

Tablo 23:Yaşarbank Gelir Tablosu

TL TRİLYON 31.12.1999

FAİZ GELİRİ	110
FAİZ GİDERİ	230
FAİZ DIŞI GELİR	32
FAİZ DIŞI GİDER	502
TOPLAM ZARAR	590

Kaynak:BDDK bankalarımız el kitabı

3.1.1.6 ESBANK (22.12.1999)

1988 yılından 1998 yılına kadar ortalama batık kredilerin toplam kredilere oranı 2,5%. El konulduğu yıl ise batık kredilerin toplam kredilere oranı 50,5%.

1999 yıl sonu itibari ile 522 trilyon TL’lik zararın 309 trilyon TL’si batık kredilerden, 197 trilyon TL’si fx zararından kaynaklanmaktadır.

Tablo 24:Esbank Gelir Tablosu

TL TRİLYON 31.12.1999

FAİZ GELİRİ	269
FAİZ GİDERİ	297
FAİZ DIŞI GELİR	100
FAİZ DIŞI GİDER	624
TOPLAM ZARAR	552

Kaynak:BDDK bankalarımız el kitabı

3.1.1.7 SÜMERBANK (22.12.1999)

1988 yılından 1998 yılına kadar ortalama batık kredilerin toplam kredilere oranı 0,4%. El konulduğu yıl ise batık kredilerin toplam kredilere oranı 296,7%.

1999 yıl sonu itibari ile 225 trilyon TL’lik zararın 105 trilyon TL’si batık kredilerden, 189 trilyon TL’si fx zararından kaynaklanmaktadır.

Tablo 25:Sümerbank Gelir Tablosu

TL TRİLYON 31.12.1999

FAİZ GELİRİ	119
FAİZ GİDERİ	97
FAİZ DIŞI GELİR	151
FAİZ DIŞI GİDER	398
TOPLAM ZARAR	225

Kaynak:BDDK bankalarımız el kitabı

3.1.1.8 YURT BANK

1995 yılından 1998 yılına kadar ortalama batık kredilerin toplam kredilere oranı 1,6%. El konulduğu yıl ise batık kredilerin toplam kredilere oranı 1723,4%.

1999 yıl sonu itibari ile 365 trilyon TL’lik zararın 302 trilyon TL’si batık kredilerden kaynaklanmaktadır. Grup firmaları tarafından 314,6 trilyon TL kredi kullanılmış ve bunun 280,4 trilyon tl’si karşılık olarak ayrılmıştır.

Tablo 26: Yurtbank Gelir Tablosu

TL TRİLYON 31.12.1999

FAİZ GELİRİ	246
FAİZ GİDERİ	224
FAİZ DIŞI GELİR	60
FAİZ DIŞI GİDER	447
TOPLAM ZARAR	365

Kaynak:BDDK bankalarımız el kitabı**3.1.1.9 ETİBANK (27.10.2000)**

Zararın 248 trilyon TL'si grup firmaları tarafından kullanılan kredilerden kaynaklanmaktadır. Zararın 154 trilyon TL'si diğer batık kredilerden, 45 trilyon TL'si fx zararından gelmektedir.

Tablo 27:Etibank Gelir Tablosu

TL TRİLYON 31.12.2000

FAİZ GELİRİ	215
FAİZ GİDERİ	219
FAİZ DIŞI GELİR	145
FAİZ DIŞI GİDER	652
TOPLAM ZARAR	512

Kaynak:BDDK bankalarımız el kitabı

3.1.1.10 BANK KAPİTAL (27.10.2000)

1991 yılından 1999 yılına kadar ortalama batık kredilerin toplam kredilere oranı 1,8%. El konulduğu yıl ise batık kredilerin toplam kredilere oranı 1115,1%.(Tablo 4.22)

1999 yıl sonu itibari ile 284 trilyon TL'lik zararın 188 trilyon TL'si batık kredilerden kaynaklanmaktadır.Fx kaybı ise 31 trilyon TL'dir.

Tablo 28:Bank Kapital Gelir Tablosu

TL TRİLYON 31.12.2000

FAİZ GELİRİ	19
FAİZ GİDERİ	71
FAİZ DIŞI GELİR	-13
FAİZ DIŞI GİDER	219
TOPLAM ZARAR	284

Kaynak:BDDK bankalarımız el kitabı

3.1.1.11 DEMİRBANK (06.12.2000)

1988 yılından 1998 yılına kadar ortalama batık kredilerin toplam kredilere oranı 3%. El konulduğu yıl ise batık kredilerin toplam kredilere oranı 5,5%.

Fx kaybı 99,8 trilyon TL, hisse senetlerinden kaybı ise 86 trilyon TL.

Tablo 29:Demirbank Gelir Tablosu

TL TRİLYON 31.12.2000

FAİZ GELİRİ	370
FAİZ GİDERİ	473
FAİZ DIŞI GELİR	1.059
FAİZ DIŞI GİDER	1.373
TOPLAM ZARAR	417

Kaynak:BDDK bankalarımız el kitabı

Hazine bonosuna bağlı kaybı ise 335,5 trilyon Tl. Bu noktada Kasım ve Aralık ayındaki Interbank günlük faiz oranlarına bakmakta fayda var;

1 Kasım	44,4 %
10 Kasım	29,7 %
15 Kasım	91,8 %
22 Kasım	153,4 %
28 Kasım	199,5 %
1 Aralık	727 %
4 Aralık	1275,4 %

Kasım ayındaki ortalama interbank günlük faiz oranları ortalama 72,4 % iken Aralık ayında ortalama 223,8 %'ye çıkıyor. 335,5 trilyonluk kaybın nedeninin faiz oranlarında anlık ve aşırı yükselme olduğunu gözlemliyoruz.

3.1.1.12 ULUSALBANK (27.02.2001)

Hazine bonosuna bağı 145 trilyon Tl ve FX tarafında 13 trilyon Tl zarar etti. 2000 yılının sonunda 312 trilyon Tl'lik toplam varlığın 146,2 trilyon Tl'sini (46,8%) hazine bonusu oluşturmaktaydı.

Ulusal Bank'ın batık krediler/toplam krediler oranı el konulduğu dönemde 1% di. Bu orana bakarak batık krediler/toplam krediler oranının Ulusal Bank için bir problem olmadığı söylenebilir.

Tablo 30:Ulusalbank Gelir Tablosu

TL TRİLYON 31.12.2000

FAİZ GELİRİ	210
FAİZ GİDERİ	113
FAİZ DIŞI GELİR	183
FAİZ DIŞI GİDER	374
TOPLAM ZARAR	94

Kaynak:BDDK bankalarımız el kitabı

3.1.1.13 İKTİSAT BANKASI (15.03.2001)

1988 yılından 1999 yılına kadar ortalama batık kredilerin toplam kredilere oranı 8,6%.2000 yılında bu oran %247'ye çıkıyor. El konulduğu yıl ise batık kredilerin toplam kredilere oranı 272,3%.

Bir diğer önemli nokta ise, 1988-2000 yılları arasında ortalama 42,05% olan toplam krediler/toplam varlık oranı,2000 yılının sonunda 27,8%'e , 2001 yılı Mart ayında ise 20,3% e düşüyor

2000 yıl sonu itibari ile 726 trilyon Tl'lik zararın 431 trilyon Tl'si batık kredilerden, 114 trilyon Tl'si hisse senedi işlemlerinden ve 60 trilyon Tl'si Fx tarafından kaynaklanmaktadır.

Tablo 31:İktisat Bankası Gelir Tablosu

TL TRİLYON 31.03.2001

FAİZ GELİRİ	19
FAİZ GİDERİ	469
FAİZ DIŞI GELİR	-102
FAİZ DIŞI GİDER	57
TOPLAM ZARAR	609

Kaynak:BDDK bankalarımız el kitabı**3.1.1.14 SİTE BANK (09.07.2001)**

1997 yılından 2000 yılına kadar ortalama batık kredilerin toplam kredilere oranı 10,5%. El konulduğu yıl ise batık kredilerin toplam kredilere oranı 56,5%.

1999 yıl sonu itibari ile 284 trilyon TL'lik zararın 188 trilyon TL'si batık kredilerden kaynaklanmaktadır.Fx kaybı ise 31 trilyon TL'dir. Batık kredilerin tutarı 6,6 trilyon TL olduğ halde, bu tutar için ayrılan karşılık sadece 397 milyar TL.

Batık kredilerden kaybı 397 milyar TL , Fx kaybı ise 5 trilyon TL olarak gözlemlenmektedir.

Tablo 32:. Site Bank Gelir Tablosu

TL TRİLYON 30.06.2001

FAİZ GELİRİ	18
FAİZ GİDERİ	45
FAİZ DIŞI GELİR	-3
FAİZ DIŞI GİDER	11
TOPLAM ZARAR	40

Kaynak:BDDK bankalarımız el kitabı

3.1.1.15 TARİŞBANK (09.07.2001)

1988 yılından 1999 yılına kadar ortalama batık kredilerin toplam kredilere oranı 7,3%. El konulduğu yıl ise batık kredilerin toplam kredilere oranı 40,2%.

82 trilyonluk kredinin toplam 33 trilyon TL'si batık kredi olmasına rağmen sadece 495 milyar TL karşılık ayrılmıştır. 2001'de el konulduktan sonra bu krediler için 19 trilyon TL karşılık ayrılmıştır.

Tablo 33:Tarişbank Gelir Tablosu

TL TRİLYON 30.06.2001

FAİZ GELİRİ	24
FAİZ GİDERİ	41
FAİZ DIŞI GELİR	1
FAİZ DIŞI GİDER	9
TOPLAM ZARAR	25

Kaynak:BDDK bankalarımız el kitabı

3.1.1.16 BAYINDIRBANK (09.07.2001)

1992 yılından 2000 yılına kadar ortalama batık kredilerin toplam kredilere oranı 6,8%. El konulduğu yıl ise batık kredilerin toplam kredilere oranı 234,2%.

1999 yıl sonu itibari ile 284 trilyon TL'lik zararın 188 trilyon TL'si batık kredilerden kaynaklanmaktadır.Fx kaybı ise 31 trilyon TL'dir.

Tablo 34:Bayındırbank Gelir Tablosu⁶²

TL TRİLYON

	30.06.2001	30.09.2001
FAİZ GELİRİ	81	66
FAİZ GİDERİ	55	130
FAİZ DIŞI GELİR	-5	-55
FAİZ DIŞI GİDER	18	47
TOPLAM KAR/ZARAR	2	166

Kaynak:BDDK bankalarımız el kitabı

⁶² 30.09.2001'de batık krediler için ayrılan karşılık 49 trilyon TL ve FX kaybı 72 trilyon TL. Bankanın el konulmadan önceki dönem batık krediler için yeterli karşılık ayırmadığını karşılaştırmalı gelir tablosunda gözlemlemekteyiz.

3.1.1.17 KENT BANK (09.07.2001)

1994 yılından 2000 yılına kadar ortalama batık kredilerin toplam kredilere oranı 2,7%. El konulduğu yıl ise batık kredilerin toplam kredilere oranı 705,3%.

1999 yıl sonu itibari ile 1 katrilyon 87 milyar TL'lik zararın 258 trilyon TL'si batık kredilerden kaynaklanmaktadır.Fx kaybı ise 650 trilyon TL'dir.

Tablo 35:Kentbank Gelir Tablosu

TL TRİLYON

	30.09.2001
FAİZ GELİRİ	340
FAİZ GİDERİ	694
FAİZ DIŞI GELİR	-558
FAİZ DIŞI GİDER	175
TOPLAM ZARAR	1.087

Kaynak:BDDK bankalarımız el kitabı

3.1.1.18 EGS BANK (09.07.2001)

30.09.2001 itibari ile 830 trilyon TL'lik zararın 345 trilyon TL'si batık kredilerden kaynaklanmaktadır.Fx kaybı ise 198 trilyon TL'dir.

Tablo 36:EGS Bank Gelir Tablosu

TL TRİLYON

	30.06.2001	30.09.2001
FAİZ GELİRİ	139	63
FAİZ GİDERİ	239	631
FAİZ DIŞI GELİR	-24	-171
FAİZ DIŞI GİDER	47	91
TOPLAM ZARAR	171	830

Kaynak:BDDK bankalarımız el kitabı

3.1.1.19 TOPRAKBANK (30.11.2001)

1993 yılından 2000 yılına kadar ortalama batık kredilerin toplam kredilere oranı 4,6%. El konulduğu yıl ise batık kredilerin toplam kredilere oranı 386,6%.

2001 yıl sonu itibari ile 1 katrilyon 522 trilyon TL'lik zararın 869 trilyon TL'si batık kredilerden kaynaklanmaktadır.Fx kaybı ise 51 trilyon TL'dir.

Tablo 37:Toprakbank Gelir Tablosu

TL TRİLYON 31.12.2001

FAİZ GELİRİ	444
FAİZ GİDERİ	1.522
FAİZ DIŞI GELİR	29
FAİZ DIŞI GİDER	340
TOPLAM ZARAR	1.522

Kaynak:BDDK bankalarımız el kitabı

3.1.1.20 PAMUKBANK (18.06.2002)

2001 yılı sonunda batık kredilerden kayıp 1 katrilyon 665 trilyon ve fx kaybı ise 1 katrilyon 509 trilyondu.

2001 yılı sonunda banka sektörde kullandırılan kredilerin 12,7%'sini elinde bulunduruyordu ama grup firmalarına kullandırılan krediler düşüldüğünde bu oran 3,9% a düşüyordu.

BDDK'nın bir raporuna göre, banka yüksek miktarda fx mevduat toplamış ve Tl kredi vermişti.2001 yılı sonunda taşıdığı açık pozisyon büyüklüğü 1,3 milyar USD'ye yükselmişti ve bu açık pozisyonlar fiktiv forward işlemler yapılarak gizlenmeye çalışılmıştı.

Bankanın sermaye yeterlilik rasyosu 2001 yılının sonunda - 46,15 % olmuştu ve yine BDDK'nın raporuna göre standart olan oran 8%'e ulaşması için 2,963 trilyon sermaye arttırımına ihtiyacı vardı.

Tablo 38:Pamukbank Gelir Tablosu

TL TRİLYON 31.12.2001

FAİZ GELİRİ	1.040
FAİZ GİDERİ	3.677
FAİZ DIŞI GELİR	-1.218
FAİZ DIŞI GİDER	644
TOPLAM ZARAR	4.499

Kaynak:BDDK bankalarımız el kitabı

3.1.1.21 T. İMAR BANKASI (03.07.2003)

Bankanın 4,5 trilyon TL'lik fx kaybı bulunmaktadır. T. İmar Bankası'na bankacılık kanununun14-3'üncü maddesine istinaden, elinde hazine bonosu portföyü olmadığı halde müşterilerine hazine bonosu satışı yapmaktan el konulmuştur.T. İmar Bankası'nın bono alım ve satım yetkisi 1990 yılında elinden alınmıştı⁶³.

Tablo 39:T. İmar Bankası Gelir Tablosu

TL TRİLYON 31.03.2003

FAİZ GELİRİ	92
FAİZ GİDERİ	87
FAİZ DIŞI GELİR	16
FAİZ DIŞI GİDER	23
TOPLAM ZARAR	4

Kaynak:BDDK bankalarımız el kitabı

Tablo 40'da geçmiş dönemde hükümet tarafından el konulan bankaların, el konulmadan önceki süreçte 5 yıllık ortalama batık krediler/toplam krediler ve el konulduğu yılki batık krediler/toplam krediler oranları toplu şekilde gözlemlenebilir.

⁶³ Ali Dağlar, "İmar'da Bono Vurgunu En Az 580 Trilyon" ,Hürriyet Gazetesi Arşivi (24.08.2003), www.hurriyet.com, 13.07.2009

Tablo 40:El Konulan Bankaların Batık Krediler/ Toplam Krediler Oranı⁶⁴

BANKA ADI	El konulmadan önceki 5 yıllık ortalama oran	El konulduğu yılki oran
Türk Ticaret Bankası	2,26	39,3
Bank Ekspres	3,04	226,9
Interbank	2,54	397,5
Egebank	1,5	221,2
Yurtbank	1,3	1.723,4
Sümerbank	0,48	296,7
Esbank	3,12	50,5
Yaşarbank	0,56	63,5
Etibank	2,88	14,3
Bank Kapital	2,78	1.115,1
Demirbank	1,28	5,5
Ulusalbank ⁶⁵	92,72	0,1
İktisat Bankası	8,94	272,3
Sitebank	6,32	56
Tarişbank	21,36	40,2
Bayındırbank	7,74	234,2
Kentbank	2,36	705,3
EGS Bank	7,06	1.160,2
Toprakbank	6,92	368,6
Pamukbank	0,78	30,1
T. İmar Bankası		

Kaynak:BDDK bankalarımız el kitabı

⁶⁴ Hesaplamalarda batık kredilere işleyen temerrüt faizide dahil edildiği için, batık krediler/toplam krediler oranı 100'ün üzerine çıkabilmektedir.

⁶⁵ Ulusalbank dışında el konulduğu yıl bankaların batık krediler/toplam krediler oranında sert artış gözlemlenmektedir.

Tablo 41’de banka hissedarları tarafından kullanılan krediler ve bu kredilerin şirket zararlarına oranları yer almaktadır.

Tablo 41:Hissedarlar tarafından kullanılan batık Krediler (Milyon USD)⁶⁶

Banka Adı	Toplam Zarar(A)	Hissedarlar tarafından kullanılan batık krediler (B)	A/B (%)
Bank Ekspres	435	343	78,9
Bank Kapital	393	278	70,7
Bayındırbank	116	71	61,2
Demirbank	648	-	-
Egebank	1.220	489	40,1
EGS Bank	545	293	53,8
Esbank	1.113	627	56,3
Etibank	698	436	62,5
İktisat Bankası	1.954	726	97,2
İnterbank	1.269	1.160	91,4
Kentbank	681	133	19,5
Sitebank	53	8	15,1
Sümerbank	470	299	63,6
Tarişbank	74	-	-
Toprakbank	880	534	60,7
T.Ticaret Bankası	777	30	3,9
Ulusalbank	524	5	0,1
Yaşarbank	1.149	103	8,9
Yurtbank	656	719	109
TOPLAM	13.654	6.255	

Kaynak:BDDK bankalarımız el kitabı

⁶⁶ 21 bankadan sadece 6 tanesine (Demirbank, Ulusalbank, İmar Bankası, Yaşarbank, T. Ticaret Bankası, Tarişbank) bankalar kanunun 14-4 üncü maddesine istinaden el konulmamıştır. (Banka hissedarlarının bankanın işleyişini bozacak şekilde, bankayı kendi çıkarları için kullanması)

3.1.2 SERMAYE YETERLİLİK ORANI

El konulmadan önceki 5 yıllık döneme ait ortalama 21 bankadan sadece 8 tanesi 8% sermaye yeterlilik oranının altında gözükmektedir..

Diğer 13 bankanın sermaye yeterlilik oranı sorgulanabilecek düzeyde gözükmektedir. El konulan 21 bankaya ait son 5 yıllık ortalama sermaye yeterlilik rasyosu Tablo 42’de toplu olarak gösterilmektedir.

Tablo 42:Sermaye Yeterlilik Oranı

Banka Adı	Son 5 yıllık Sermaye Yeterlilik Oranı Ortalaması
Türk Ticaret Bankası	2,78
Bank Ekspres	9,78
Interbank	8,55
Egebank	1,94
Yurtbank	9,7
Sümerbank	5,34
Esbank	9,72
Yaşarbank	7,05
Etibank	6
Bank Kapital	11,72
Demirbank	15,72
Ulusalbank	67,46
İktisat Bankası	11,26
Sitebank	36,23
Tarişbank	6,84
Bayındırbank	14,05
Kentbank	9,9
EGS Bank	10,94
Toprakbank	4,1
Pamukbank	-15,32
İmar Bankası	9,7

Kaynak:BDDK bankalarımız el kitabı

Tablo 43:Zarar Nedenlerinin Zarar İçindeki Paylarının Yüzdesel Gösterimi

Banka Adı	Batık Krediler/Toplam Zarar (%)	Hissedarların kullandığı batık krediler / Toplam Zarar	FxZararı/Toplam Zarar (%)	Hisse senedi işlemleri zararı/ Toplam Zarar	Net faiz gideri / Toplam Zarar	DİBS zararı/ Toplam Zarar
Türk Ticaret Bankası	27	4	38	-	9	-
Bank Ekspres	62	79	0,6	-	5	-
Interbank	65	91	21	-	-	-
Egebank	50	40	16	-	20	N/A
Yurtbank	99	109	7	-	-	-
Sümerbank	47	64	84	-	-	-
Esbank	56	56	36	-	5	N/A
Yaşarbank	43	9	34	-	20	-
Etibank	79	63	9	6	1	7
Bank Kapital	66	71	11	-	18	N/A
Demirbank	15		21	20	25	81
Ulusalbank	1	0,1	14	79	-	154
İktisat Bankası	59	37	8	-	-	-
Sitebank	25	15	13	-	68	-
Tarişbank	2		8	-	68	
Bayındırbank	30	61	43	-	9	-
Kentbank	24	20	57	-	-	5
EGS Bank	42	54	24	-	27	-
Toprakbank	57	61	3	-	-	14
Pamukbank	37	-	34	-	-	-
İmar Bankası	-	-	113	-	-	-
ORTALAMA	42	40	28	8	10	12

Kaynak:BDDK bankalarımız el kitabı

Hükümet tarafından el konulan bankaların ortalama batık kredilerden kaynaklanan zararlarının toplam zararları içindeki payı 42 %.

Hükümet tarafından el konulan bankaların Batık Krediler/Toplam Zarar oranının aralıklardaki adetsel dağılımını aşağıdaki tabloda görmekteyiz.

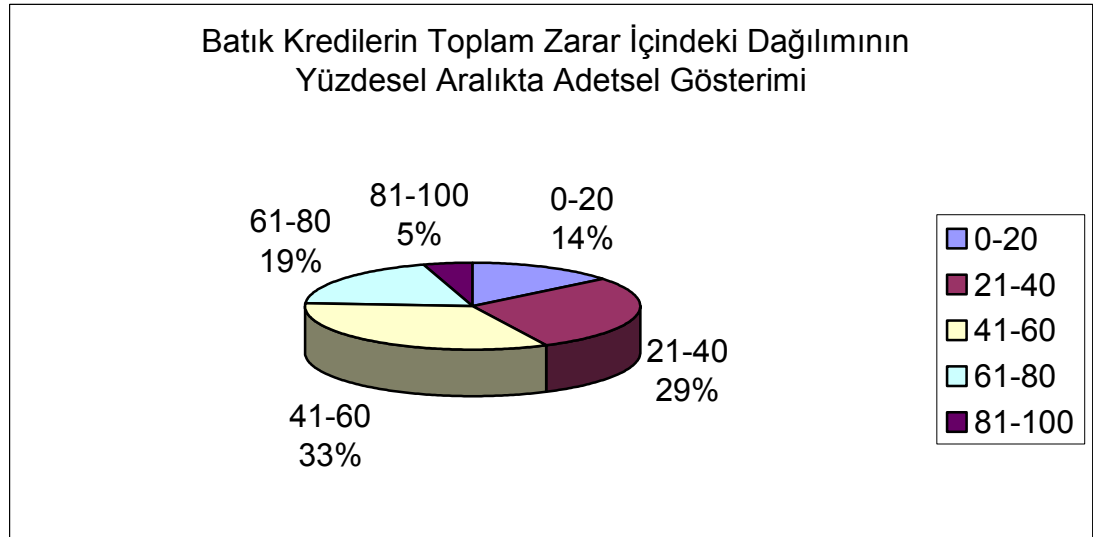
Tablo 44: Batık Kredilerin Toplam Zarar İçindeki Dağılımının Yüzdesel Aralıkta Adetsel Gösterimi

Aralıklar(%)	0-20	21-40	41-60	61-80	81-100
Banka Adedi	3	6	7	4	1

Kaynak:BDDK bankalarımız el kitabı

Hükümet tarafından el konulan bankaların Batık Krediler/Toplam Zarar oranının aralıklardaki yüzdesel dağılımını aşağıdaki tabloda görmekteyiz.

Grafik 5: Batık Kredilerin Toplam Zarar İçindeki Dağılımının Yüzdesel Aralıkta Yüzdesel Gösterimi

Kaynak:BDDK bankalarımız el kitabı

3.2. BANKACILIK SEKTÖRÜNDEKİ PAYI

Tablo 45’de el konulan bankaların el konulduğu dönemlerdeki Türk Bankacılık Sektöründe’ki varlık büyüklüğü olarak paylarını göstermektedir. İlgili tablonun altında, el konulan bankaların sektör paylarına ait homojenlik ölçümü olan basıklık katsayısı yer almaktadır.

Tablo 46’da el konulan bankaların el konulduğu dönemlerdeki Türk Bankacılık Sektöründe’ki varlık büyüklüğü aralıklar halinde adetsel olarak gösterilmektedir.

Tablo 47’de el konulmayan bankaların 1997 yılından 2001 yılına kadar geçen dört senelik dönemdeki sektör payları ve net karlarının toplam varlıklarında ki payları yer almaktadır ve ilgili tablonun altında, el konulmayan bankaların sektör payları ve net karlarının toplam varlıklarında ki payları arasındaki korelasyon yer almaktadır.

Tablo 48’de el konulmayan bankaların 1997 yılından 2001 yılına kadar geçen dört senelik dönemdeki sektör payları ve net karları yer almaktadır ve ilgili tablonun altında, el konulmayan bankaların sektör payları ve net karları arasındaki korelasyon yer almaktadır.

Tablo 45:El Konulan Bankaların Bankacılık Sektöründeki Payı

Banka Adı	Varlıkların Payı (%)
Türk Ticaret Bankası	1,3
Bank Ekspres	0,3
Interbank	1,5
Egebank	0,5
Yurtbank	0,6
Sümerbank	0,6
Esbank	0,8
Yaşarbank	0,5
Etibank	0,8
Bank Kapital	0,1
Demirbank	2,4
Ulusalbank	0,3
İktisat Bankası	1,4
Sitebank	0,02
Tarişbank	0,1
Bayındırbank	0,2
Kentbank	2,7
EGS Bank	0,2
Toprakbank	1
Pamukbank	5,5
İmar Bankası	0,5
Basıklık	7,876758932

Kaynak:BDDK bankalarımız el kitabı

Tablo 46:El Konulan Bankaların Bankacılık Sektöründeki Payının Dağılımının Yüzdesel Aralıkta Adetsel Gösterimi

Sekötr Payları		
0-1	1-2	> 2
15	3	3

Kaynak:BDDK bankalarımız el kitabı

Tablo 47:El Konulmayan Bankaların 1997 Yılından 2001 Yılına Kadar Geçen Dört Senelik Dönemdeki Sektör Payları Ve Net Karlarının Toplam Varlıklarındaki Payları

	Sekördeki Payı	Net Kar/Varlıklar	Sekördeki Payı	Net Kar/Varlıklar	Sekördeki Payı	Net Kar/Varlıklar	Sekördeki Payı	Net Kar/Varlıklar
	YIL		YIL		YIL		YIL	
Banka Adı	2000	2000	1999	1999	1998	1998	1997	1997
Adabank A.Ş	0.1	1.1	0.1	0.5	0.1	0.4	0.1	0.6
Akbank T.A.Ş	7.1	5.9	6	9.4	6.5	11	6	11
Alternatif Bank A.Ş	0.6	2	0.6	10.6	0.5	4.1	0.5	2
Anadolu Bank A.Ş	0.5	0.9	0.2	4.3	0.1	4.1	0.1	6.2
Birleşik Türk Körfez Bankası A.Ş	1.1	2.3	1.8	6.2	1.2	8.5	1.1	4.1
Denizbank A.Ş	0.6	1	0.5	4.4	0.3	4.6	0.1	4.4
Finansbank A.Ş	1.9	4.2	1.9	7	1.4	8.7	1.4	9.1
Koçbank A.Ş	2	1.2	1.7	6.9	1.6	8	1.8	6.1
MNG Bank A.Ş	0.1	0.1	0.1	3.4	0.1	17.4	0	15.6
Oyakbank A.Ş	0.2	-5.3	0.2	8.9	0.3	12.7	0.3	14.8
Şekerbank T.A.Ş	0.8	0.3	0.7	2.4	0.8	1.4	0.7	2.1
Tekstil Bankası A.Ş	0.5	4	0.5	9.8	0.5	9.3	0.6	5.7
Turkish Bank A.Ş	0.1	6	0.1	1.7	0.1	2	0.1	0.9
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	1.1	7	1.2	8.2	1.3	8.1	0.8	5.6
Türk Dış Ticaret Bankası A.Ş	1	2.8	0.9	3.9	0.9	4.1	1	3.5
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	6.3	3.7	6.3	5.3	6.4	7.3	6.2	7.5
Türkiye İş Bankası A.Ş.	7.5	4.1	6.6	7.1	6.4	7.3	7	8
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş	7.2	4.1	6.8	5.8	6.6	4.6	6.4	6.9
Arap Türk Bankası A.Ş	0.2	2.4	0.2	6.8	0.2	4.6	0.2	1.4
Bnp - Ak Dresdner Bank A.Ş	0.3	3.4	0.2	9.2	0.2	10.3	0.2	6.3
HSBC Bank A.Ş	0.7	2	0.5	13.8	0.3	3.6	0.3	8
Osmanlı Bankası A.Ş	2.1	1.2	1.8	5	1.7	5.1	1.6	6.4
KORELASYON		0.397393541		0.093219392		0.110729827		0.246813523

Kaynak:BDDK bankalarımız el kitabı

Tablo 48:El Konulmayan Bankaların 1997 Yılından 2001 Yılına Kadar Geçen Dört Senelik Dönemdeki Sektör Payları Ve Net Karları

	Sekördeki Payı	Net Kar	Sekördeki Payı	Net Kar	Sekördeki Payı	Net Kar	Sekördeki Payı	Net Kar
	YIL		YIL		YIL		YIL	
Banka Adı	2000	2000	1999	1999	1998	1998	1997	1997
Adabank A.Ş	0.1	688	0.1	220	0.1	111	0.1	74
Akbank T.A.Ş	7.1	343606	6	318387	6.5	197898	6	89818
Alternatif Bank A.Ş	0.6	11184	0.6	33902	0.5	5512	0.5	1537
Anadolu Bank A.Ş	0.5	3048	0.2	4424	0.1	1099	0.1	528
Birleşik Türk Körfez Bankası A.Ş	1.1	27350	1.8	53475	1.2	27613	1.1	7104
Denizbank A.Ş	0.6	4586	0.5	10649	0.3	3117	0.1	465
Finansbank A.Ş	1.9	71010	1.9	65702	1.4	34822	1.4	16729
Koçbank A.Ş	2	19517	1.7	63201	1.6	38092	1.8	15343
MNG Bank A.Ş	0.1	36	0.1	1369	0.1	2983	0	819
Oyakbank A.Ş	0.2	-8394	0.2	10247	0.3	9019	0.3	4898
Şekerbank T.A.Ş	0.8	2050	0.7	9566	0.8	3031	0.7	2086
Tekstil Bankası A.Ş	0.5	17921	0.5	25738	0.5	14222	0.6	4352
Turkish Bank A.Ş	0.1	4545	0.1	736	0.1	468	0.1	119
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	1.1	70714	1.2	55336	1.3	25162	0.8	6671
Türk Dış Ticaret Bankası A.Ş	1	23308	0.9	19388	0.9	10665	1	5125
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	6.3	205287	6.3	181099	6.4	130075	6.2	60205
Türkiye İş Bankası A.Ş.	7.5	255563	6.6	251323	6.4	135111	7	81124
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş	7.2	256146	6.8	211276	6.6	85119	6.4	61708
Arap Türk Bankası A.Ş	0.2	4534	0.2	6674	0.2	2399	0.2	431
Bnp - Ak Dresdner Bank A.Ş	0.3	8730	0.2	9944	0.2	4673	0.2	1649
HSBC Bank A.Ş	0.7	10440	0.5	31364	0.3	3264	0.3	2803
Osmanlı Bankası A.Ş	2.1	20550	1.8	48335	1.7	23752	1.6	12649
KORELASYON		0.965405991		0.954625633		0.939311217		0.974840227

Kaynak:BDDK bankalarımız el kitabı

3.3. ŞUBE SAYISI

Tablo 49’da el konulan bankaların el konulduğu dönemlerdeki Türk Bankacılık Sektöründe’ki şube sayısını göstermektedir. İlgili tablonun altında, el konulan bankaların şube sayısına ait homojenlik ölçümü olan basıklık katsayısı yer almaktadır.

Tablo 50’de el konulmayan bankaların 1997 yılından 2001 yılına kadar geçen dört senelik dönemdeki şube sayısı ve net karlarının toplam varlıklarında ki payları yer almaktadır ve ilgili tablonun altında, el konulmayan bankaların sektör payları ve net karlarının toplam varlıklarında ki payları arasındaki korelasyon yer almaktadır.

Tablo 51’de el konulmayan bankaların 1997 yılından 2001 yılına kadar geçen dört senelik dönemdeki şube sayısı ve net karları yer almaktadır ve ilgili tablonun altında, el konulmayan bankaların sektör payları ve net karları arasındaki korelasyon yer almaktadır.

Tablo 49:El Konulan Bankaların Şube Sayısı

Banka Adı	Şube Sayısı
Türk Ticaret Bankası	274
Bank Ekspres	26
Interbank	42
Egebank	80
Yurtbank	28
Sümerbank	88
Esbank	94
Yaşarbank	85
Etibank	151
Bank Kapital	32
Demirbank	199
Ulusalbank	7
İktisat Bankası	62
Sitebank	13
Tarişbank	41
Bayındırbank	16
Kentbank	86
EGS Bank	38
Toprakbank	165
Pamukbank	197
İmar Bankası	169
Basıklık	0,178468357

Kaynak:BDDK bankalarımız el kitabı

Tablo 50:El Konulmayan Bankaların 1997 Yılından 2001 Yılına Kadar Geçen Dört Senelik Dönemdeki Şube Sayısı Ve Net Karlarının Toplam Varlıklarındaki Payları

	Şube Sayısı	Net Kar/Varlıklar	Şube Sayısı	Net Kar/Varlıklar	Şube Sayısı	Net Kar/Varlıklar	Şube Sayısı	Net Kar/Varlıklar
	YIL		YIL		YIL		YIL	
Banka Adı	2000	2000	1999	1999	1998	1998	1997	1997
Adabank A.Ş.	82	1.1	82	0.5	72	0.4	60	0.6
Akbank T.A.Ş.	596	5.9	574	9.4	536	11	507	11
Alternatif Bank A.Ş.	27	2	26	10.6	26	4.1	14	2
Anadolu Bank A.Ş.	46	0.9	23	4.3	14	4.1	3	6.2
Birleşik Türk Körfez Bankası A.Ş.	10	2.3	11	6.2	11	8.5	5	4.1
Denizbank A.Ş.	47	1	33	4.4	29	4.6	13	4.4
Finansbank A.Ş.	109	4.2	106	7	65	8.7	40	9.1
Koçbank A.Ş.	88	1.2	88	6.9	67	8	56	6.1
MNG Bank A.Ş.	21	0.1	21	3.4	15	17.4	7	15.6
Oyakbank A.Ş.	12	-5.3	12	8.9	9	12.7	8	14.8
Şekerbank T.A.Ş.	182	0.3	193	2.4	209	1.4	208	2.1
Tekstil Bankası A.Ş.	28	4	28	9.8	26	9.3	24	5.7
Turkish Bank A.Ş.	14	6	15	1.7	15	2	15	0.9
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	101	7	84	8.2	60	8.1	50	5.6
Türk Dış Ticaret Bankası A.Ş.	54	2.8	46	3.9	36	4.1	33	3.5
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	265	3.7	234	5.3	226	7.3	181	7.5
Türkiye İş Bankası A.Ş.	851	4.1	851	7.1	838	7.3	823	8
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	425	4.1	431	5.8	426	4.6	378	6.9
Arap Türk Bankası A.Ş.	3	2.4	6	6.8	6	4.6	6	1.4
Bnp - Ak Dresdner Bank A.Ş.	2	3.4	2	9.2	2	10.3	2	6.3
HSBC Bank A.Ş.	7	2	1	13.8	1	3.6	1	8
Osmanlı Bankası A.Ş.	68	1.2	80	5	77	5.1	67	6.4
KORELASYON		0.356798751		0.041913234		0.036735936		0.184344521

Kaynak:BDDK bankalarımız el kitabı

Tablo 51:El Konulmayan Bankaların 1997 Yılından 2001 Yılına Kadar Geçen Dört Senelik Dönemdeki Şube Sayısı Ve Net Karları

	Şube Sayısı	Net Kar	Şube Sayısı	Net Kar	Şube Sayısı	Net Kar	Şube Sayısı	Net Kar
	YIL		YIL		YIL		YIL	
Banka Adı	2000	2000	1999	1999	1998	1998	1997	1997
Adabank A.Ş	82	688	82	220	72	111	60	74
Akbank T.A.Ş	596	343606	574	318387	536	197898	507	89818
Alternatif Bank A.Ş	27	11184	26	33902	26	5512	14	1537
Anadolu Bank A.Ş	46	3048	23	4424	14	1099	3	528
Birleşik Türk Körfez Bankası A.Ş	10	27350	11	53475	11	27613	5	7104
Denizbank A.Ş	47	4586	33	10649	29	3117	13	465
Finansbank A.Ş	109	71010	106	65702	65	34822	40	16729
Koçbank A.Ş	88	19517	88	63201	67	38092	56	15343
MNG Bank A.Ş	21	36	21	1369	15	2983	7	819
Oyakbank A.Ş	12	-8394	12	10247	9	9019	8	4898
Şekerbank T.A.Ş	182	2050	193	9566	209	3031	208	2086
Tekstil Bankası A.Ş	28	17921	28	25738	26	14222	24	4352
Turkish Bank A.Ş	14	4545	15	736	15	468	15	119
Türk Ekonomi Bankası A.Ş.	101	70714	84	55336	60	25162	50	6671
Türk Dış Ticaret Bankası A.Ş	54	23308	46	19388	36	10665	33	5125
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	265	205287	234	181099	226	130075	181	60205
Türkiye İş Bankası A.Ş.	851	255563	851	251323	838	135111	823	81124
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş	425	256146	431	211276	426	85119	378	61708
Arap Türk Bankası A.Ş	3	4534	6	6674	6	2399	6	431
Bnp - Ak Dresdner Bank A.Ş	2	8730	2	9944	2	4673	2	1649
HSBC Bank A.Ş	7	10440	1	31364	1	3264	1	2803
Osmanlı Bankası A.Ş	68	20550	80	48335	77	23752	67	12649
KORELASYON		0.89588524		0.895642791		0.835126948		0.886912063

Kaynak:BDDK bankalarımız el kitabı

3.4 FAALİYET SÜRESİ

Tablo 52’de el konulan bankaların kuruluştan el konulduğu yıla kadar geçen süreyi yıl olarak göstermektedir. İlgili tablonun altında, el konulan faaliyet süresine ait homojenlik ölçümü olan basıklık katsayısı yer almaktadır.

Tablo 52:Faaliyet Süresi

Banka Adı	Kuruluş Yılı	El Konulduğu Yıl	Faaliyet Süresi (Yıl)
Türk Ticaret Bankası	1913	1997	84
Bank Ekspres	1992	1998	6
Interbank	1888	1999	111
Egebank	1928	1999	71
Yurtbank	1993	1999	6
Sümerbank	1933	1999	66
Esbank	1926	1999	73
Yaşarbank	1924	1999	75
Etibank	1935	2000	65
Bank Kapital	1986	2000	14
Demirbank	1953	2000	47
Ulusalbank	1985	2001	16
İktisat Bankası	1927	2001	74
Sitebank	1984	2001	17
Tarişbank	1913	2001	88
Bayındırbank	1958	2001	43
Kentbank	1992	2001	9
EGS Bank	1995	2001	6
Toprakbank	1992	2001	9
Pamukbank	1955	2002	47
İmar Bankası	1928	2003	75
DATA ARALIĞI	6-111		
Basıklık	-1,347067364		

Kaynak:BDDK bankalarımız el kitabı

SONUÇ

Türk Bankacılık Sektöründe 1997-2003 arasında el konulan bankaların genel incelemesi sonucunda; elkonulan 21 bankanın batık kredi kaynaklı kayıplarının toplam kayıplara oranının %42 olduğu görülmüştür.

El konulan 21 bankadan 15'ine, oran olarak %71'ine bankacılık kanunun 14-4 maddesine “Kurum,bir bankanın yönetim ve denetimini doğrudan ya da dolaylı olarak, tek başına veya birlikte elinde bulunduran ortakların, banka kaynaklarını bankanın emin şekilde çalışmasını tehlikeye düşürecek biçimde doğrudan veya dolaylı olarak kendi lehlerine kullandıklarını veya bankayı bu suretle zarara uğrattıklarını tespit ettiği takdirde Kurul, en az beş üyesinin aynı yöndeki oyuyla alınan kararla bunların temettü hariç ortaklık hakları ile bankanın yönetim ve denetimini Fona devretmeye yetkilidir.”istinaden el koymuştur.

Bankacılık kanunu 14-4 maddesine göre el konulan 15 bankanın, hissedarlarının kullandığı batık krediler kaynaklı kayıpların toplam kayıplarına oranı %59,5'tir.

Toplanan verilerden el konulan 21 bankanın Fx kayıplarının toplam kayıplarına oranı %28 olarak gözlemlenmektedir.

1992 yılından 2001 yılına kadar bankaların toplam varlıkları içinde devlet iç borçlanma senetlerinin payı %11,2 den %22,6'ya kadar yükselmiştir.

El konulan 21 bankadan 2 tanesi bilançolarında çok yüksek tutarda devlet iç borçlanma senetleri taşıdığı için faiz oranlarının ekonomik krizle birlikte hızla artması sonucu likidite krizine girmiş ve bu da el konulmalarına sebep vermiştir.

Toplanan verilerden el konulan 21 bankanın devlet iç borçlanma senetlerine bağlı kayıplarının toplam kayıplarına oranının %12 olduğu görülmüştür.

Toplanan verilerden el konulan 21 bankadan 8'inin son beş yılda sermaye yeterlilik rasyosunun %8'in altında olduğu gözlemlenmektedir. El konulan diğer bankaların el konulmadan önceki son beş yıllık sermaye yeterlilik rasyoları %8'in üzerinde yer almaktadır.

Bankaların gelir tabloları incelendiğinde, ayırmaları gereken karşılıkları ayırmadıkları için, elde edilen kar verilerinin sağlıklı olmadığı ve bu veriler ışığında sağlıklı sermaye verilerine ulaşılamadığı gözlemlenmektedir.

El konulan 21 bankadan 15'inin toplam varlık büyüklüğü bankacılık sektörünün sadece %1'ini oluşturmaktadır.

El konulmayan bankaların Net Kar/Toplam Varlıklar ile Bankacılık Sektöründeki Payı arasında 4 yıllık ortalama korelasyon 0,15 iken Net Kar ile Bankacılık Sektöründeki Payı arasındaki korelasyon 0,96'dır. Buda el konulmayan bankaların net karı ile sektördeki payları arasında doğrusal bir bağ olduğunu göstermektedir.

Türkiye için ilgili dönemde el konulmayan bankaların şube sayısı değişkenlik göstermektedir. Net Kar/Toplam Varlıklar ile Şube Sayıları arasındaki korelasyon, Net Kar/Toplam Varlıklar ile Şube Sayıları arasında doğrusal bir bağ olmadığını göstermektedir. Fakat Net Kar ile Şube Sayısı arasındaki korelasyonun 4 yıllık ortalaması 0,87'dir. Bu bize normal şartlar altında, şube ağı geniş olan bankaların daha fazla kar ettiğini göstermektedir ama bu yerel bankaların daha az karlı olduğu anlamına gelmez.

1997-2003 arası dönemde 6 yıllık bir bankayada, 111 yıllık bir bankayada el konulmuştur. Net Kar/Ortalama Varlıklar ile Faaliyet Süresinde 4 yıllık ortalama korelasyon 0,03 , Net Kar ile Faaliyet Süresi arasındaki ortalama korelasyon ise 0,33'tür. Hem Net Kar/Ortalama Varlıklar hemde Net Kar ile Faaliyet Süresi arasında doğrusal bir bağ olmadığı gözlemlenmektedir.

i.Düzeltilme yapılmıştır.

KAYNAKÇA

AKŞİT,Muhammet.: Türkiye’de Vadeli Sermaye Hareketleri ve Döviz İşlem Vergileri , (Çevrimiçi), <http://makdis.pamukkale.edu.tr/mak21.html>,(6.6.2009)

AKTAŞ,Ramazan, PEKKAYA Semra , AYDOĞAN Esra.: 2001 Krizi Sonrası Dönemde Makroekonomik Gelişmeler Işığında Türk Bankacılık Sisteminin Yeniden Yapılandırılmasına İlişkin Bir Değerlendirme, İşletme ve Finans, Sayı:20, Aralık 2005.

AKYÜZ,Yılmaz ve BORATAV,Korkut.: Türkiye’de Finansal Kriz Oluşumu, İşletme ve Finans Dergisi, Sayı: 197.

ASLAN,Eren ve SÜSLÜ,Bora.: Finansal Kriz Teorileri Işığında Türkiye’de Yaşanan Krizlerin Genel Bir Değerlendirilmesi, Yeni Türkiye, Ekonomik Kriz Özel Sayısı 1, Sayı:41, Yıl:7, Eylül-Ekim 2001.

AY,Ahmet ve KARAÇOR Zeynep.: Selçuk Üniversitesi Dergisi, 2001 Sonrası Dönemde Türkiye Ekonomisinde Krizden Büyümeye Geçiş Üzerine Bir Tartışma, 2006.

BDDK.: Bankacılık Sektörü Yeniden Yapılandırma Programı Gelişme Raporu-VII, Ekim 2003.

BDDK.: Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkinYönetmelik ile Bankaların Kuruluş ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik Hükümleri Çerçevesinde Piyasa Riskinin Karşılmasında Kullanılacak Olan Üçüncü Kuşak Sermayenin Hesaplanmasına İlişkin Açıklama, (Çevrimiçi), http://www.bddk.org.tr/WebSitesi/turkce/Mevzuat/Bankacilik_Kanununa_Iliskin_Duzenlemeler/1848ucuncu_kusak_sermaye_aciklama.pdf 07.05.2009.

BORYAD.: Sermaye Yeterliliği Yetersiz Kaldı, (Çevrimiçi), <http://www.boryad.org/boryad/boryad-arastirmalar/sermaye-yeterlilik.html> 07.05.2009.

BOYNTON, A.C. and ZMUD, R.W.: An assessment of critical success factors, Sloan Management Review, Vol. 25 No.4.

BYERS, C.R. and BLUME, D.: Tying critical success factors to systems development, Information & Management, Vol. 26, No. 1.

CANALS, J. (1993).: Competitive strategies in European banking, Marketing Management, Vol. 2 No. 2.

CARLSON, Mark.: Are Branch Banks Better Survivors? Evidence from the Depression Era, Federal Reserve Board.

CELASUN, Merih.: 2001 Krizi, Öncesi Ve Sonrası: Makro Ekonomik Ve Mali Bir Değerlendirme, İmge Yayınları, Ankara 2002

ÇOŞKUN, Necat M.: Gelişmekte Olan Ekonomilerde Bankacılık Krizleri, Gazi Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt.3, Sayı.2, 2001.

DAĞLAR, Ali.: İmar'da Bono Vurgunu En Az 580 Trilyon, Hürriyet Gazetesi Arşivi (24.08.2003), (Çevrimiçi), www.hurriyet.com, 13.07.2009.

DELİKANLI, İhsan Uğur.: Bankacılık Sektörü Açısından Kriz Sebepleri ve Öneriler, Bankacılık Sorunları Sempozyumu, Sözkese Matbaacılık, Ankara 2005.

DORNBUSH, Rudi.: Ortaya Çıkan Piyasa Krizleri Üzerine, İktisat Dergisi, Sayı: 410-411.

EMSEN, Selçuk.: Türkiye’de 1994–2001 Döneminde Uygulanan İstikrar Politikaları, Manas Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı:5.

EMSEN, Selçuk.: Türkiye’de 1994-2001 Dönemi Uygulanan İstikrar Programı, Sosyal Bilimler Dergisi, (Çevrimiçi) www.manas.kg/pdf/sbd-05-07.pdf, 12.07.2009.

ERTUNA,Özer.: Türkiye Ekonomisinin Kayıp Yılları (1989-2005), İstanbul: Avcıol Yayın 2005.

ESEN,Oğuz.: Bankacılık Krizleri, Yeniden Yapılandırma Programları ve Türk Bankacılık Sektörü, Siyasa Dergisi Sayı.1, (Bahar 2005).

FINHAT.: Bankalar Kanunu, (Çevrimiçi)<http://www.finhathat.com/finhathat/menu4/bankyasa2.html>, 02.09.2009.

GROSSMAN,Richard. : The Shoe That Didn't Drop: Explaining Banking Stability in the Great Depression, Journal of Economic History ,54(3), (1994),s. 654-682.

IŞIK,Nihat ,ALAGÖZ,Mehmet ve YILDIRIM,Metin. : 1990 Sonrası Türkiye'de Yaşanan Krizler: 1994,2000 ve 2001 Krizleri, Arıkan Yayın, İstanbul 2006.

JOHNSON, F.P. and JOHNSON. R.D.: Commercial Bank Management, Dow Jones-Irwin, Homewood, IL.

KANSU ,Aydan. : Türkiye 1994 ve 2001 Krizleri, İstanbul: Derin Yayınevi 2004.

KARABIYIK,Lale Erdem. : Türkiye'de Finans Tarihi, Bursa 2001.

KARABULUT,Gökhan.: Gelişmekte Olan Ülkelerde Finansal Krizlerin Nedenleri, İstanbul: Der Yayınları, 2002.

KARACAN,Ali İhsan.: Bankacılık ve Kriz, Finans Dünyası Yayınları, No:1, Tütünbank, 1996.

KAZGAN,Gülten.: Türkiye'de Ekonomik Krizler: (1929-2001) Nedenleri ve Sonuçları Üzerine Karşılaştırmalı Bir İrdeleme, (Çevrimiçi) ,www.kazgan.bilgi.edu.tr/docs/Türkiye.doc, 06.06.2009.

KESKİN,Ekrem, ALPARSLAN,Melike ve İNAN,Emre Alpan.: Türkiye Bankalar Birliği 2004 Türkiye İktisat Kongresi Raporu Türk Bankacılık Sektörü, Bankacılar Dergisi, Sayı.49, 2004.

KEYDER,Nur.: Türkiye’de 2000-2001 Krizleri ve İstikrar Programları’, İktisat İşletme Finans Dergisi, Yıl: 16, Sayı:183, s.41

KOSKA,Onur.: Financial Liberalization Era In Turkey :Critique On Decree No.32.

KÖNE, Aylin Çiğdem. : Para-Sermayenin Yeniden Yapılandırılması : Türk Özel Bankacılık Sektörü Örneği,Doğuş Üniversitesi Dergisi, 2003,4(2).

LEIDECKER, J.K. and BRUNO, A.V. : Identifying and using critical success factors, Long-Range Planning, Vol. 17 No. 1.

OKŞA, Suna. : Finansal Piyasalarda Yeni Yasal Düzenlemeler (Reregulation) İhtiyacı ve Türk Finans Sistemi, (Çevrimiçi),<http://www.econturk.org/Turkiyeekonomisi/oksay4.pdf>, 02.04.2009.

PARASIZ,İlker: Para Banka ve Finansal Piyasalar, 7.b., Ezgi Kitabevi, Bursa 2000.

PRICE WATERHOUSE COOPERS.: Banana Skins (2008) (Çevrimiçi), <http://www.pwc.com/extweb/pwcpublishations.nsf/docid/94B67FDA69460D6685257444004EF657>,02.04.2009

PRICE WATERHOUSE COOPERS.: Banana Skins (2000) (Çevrimiçi), [http://www.pwc.com/extweb/industry.nsf/docid/0689185C10B2C34C85256F7E002378F6/\\$File/b2k.pdf](http://www.pwc.com/extweb/industry.nsf/docid/0689185C10B2C34C85256F7E002378F6/$File/b2k.pdf),02.04.2009.

ROCHART, J.F. : Chief executives define their own data needs, Harvard Business Review, Vol. 57 No. 2.

SALİH,Öztürk.: Sabit Döviz Kuru Politikasının Finansal Krizlere Etkisi: 1997 Güneydogu Asya ve 2000 Kasım-2001 Subat Türkiye Krizleri'', Yönetim ve Ekonomi, Cilt: 10 Sayı: 1, 2003.

SUNALI,Halil.: Yaşanan Mali Kriz ve bankacılık Sektörü, Activefinans, sayı 10.

TBB. : Bankacılık ve Araştırma Grubu Raporu: Son Dönemde Bankacılık Alanında Gerçekleştirilen Yasal ve Düzenleyici Değişiklikler 1999-2001, Ankara 2001.

TCMB. : Para Politikası Raporu 2001, Ankara:2002.

TCMB.: Türkiye'nin Güçlü Ekonomiye Geçiş Programı, (Çevrimiçi), http://www.tcmb.gov.tr/yeni/duyuru/eko_program/program.pdf, (11.06.2009)

TOPRAK,Metin ve DEMİR Osman. : Türk Bankacılık Sektörü: Sorunlar, Krizler ve Arayışlar, Cumhuriyet Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt:2 Sayı:2, Ekim 2001.

UYGUR,Ercan.: Krizden Krize Türkiye: 2000 Kasım ve 2001 Subat Krizleri, Türkiye Ekonomi Kurumu, Tartışma Metni 2001/1.

WILDE, P.R. and SINGER, E.M. : Banks versus insurers: if the banks win, does anyone lose?', Journal of the American Society of CLU& CHFC, Vol. 47, No. 3.

YAY,Turan,YAY,Gülsün Gürkan ve YILMAZ,Ensar. : Küreselleşme Sürecinde Finansal Krizler ve Finansal Düzenlemeler, İstanbul: Ticaret Odası Yayını, No: 2001-47,Aralık 2000.

YILDIRIM,Oğuz.: Türk Bankacılık sektöründe Yaşanan Finansal Krizler (1980 2002), (Çevrimiçi), paribus.tr.googlepages.com/o_yildirim6.doc, 12.07.2009.

YILDIRIM,Oğuz.: Kriz Deneyimlerinin Kavramsal Olarak Farklılaştırılması: Latin Tipi Kriz Ve Asya Tipi Kriz Modelleri,Arıkan Yayıncılık, İstanbul 2006.

YILMAZ, Z.Sanem.: Sermaye Şirketlerinde (Anonim ve Limited Şirketlerde) Geçici Hukuki Korumalar (İhtiyati Tedbirler), Güncel Yayınevi, İzmir 2004.

YILMAZ,Rasim.: Finansal Krizler ve Banka Hücumları, Bursa: Ekin Kitabevi 2005.

İSTATİSTİKLER

DİE: www.die.gov.tr

DPT: www.dpt.gov.tr

HAZİNE MÜŞTEŞARLIĞI: www.hazine.gov.tr

TBB: www.tbb.org.tr

TCMB: www.tcmb.gov.tr